

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

RODITELJSTVO U VRIJEME EKSPANZIJE MEDIJA
Završni rad

Mentorica: prof. dr. Lejla Kafedžić

Studentica: Dženana Mušanović

Sarajevo, 2024. godine

UNIVERSITY OF SARAJEVO - FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF PEDAGOGY

PARENTING IN THE DIGITAL AGE

The final thesis

Mentor: prof. dr. Lejla Kafedžić

Student: Dženana Mušanović

Sarajevo, 2024.

„Uvijek imajte na umu da je vaša odluka da uspijete bitnija od bilo koje druge.“

Abraham Linkoln

Zahvala

Veliku zahvalnost dugujem svojoj mentorici i velikom uzoru, prof. dr. Lejli Kafedžić na iskazanom strpljenju, na savjetima i stručnom vodstvu te pomoći pri izradi ovog magistarskog rada. Veliko hvala za stalnu i nesebičnu podršku i oslonac tokom cijelog studija.

Hvala i ostalim profesorima i asistentima Odsjeka za pedagogiju koji su mi prenijeli znanje, važna iskustva, neprocjenjive i univerzalne vrijednosti kao i mudrosti tokom ovih pet godina obrazovanja.

Posebno i veliko hvala mojim divnim roditeljima i mom bratu koji su uvijek bili uz mene i bili snažan vjetar u leđa, moja stalna podrška i moj čvrsti oslonac.

Uz veliku zahvalnost ovaj rad posvećujem svojim roditeljima

Sažetak

Mediji su osobito složen pojam koji, u najkraćim crtama, označava sustave javnoga informiranja koji služe za diseminaciju vijesti u svrhu informiranja educiranja i zabave najširih slojeva društva. Danas je nezamislivo pronaći čovjeka koji nije informiran od barem jedne medijske platforme. Tomu je najviše i pogodovao razvoj tehnologije, odnosno novih medija koji su omogućili konvergenciju medija pa je tako većina tiskanih medija proširena i na Internetske portale. Mediji su se komercijalizirali, njihova je glavna djelatnost oglašavanje, a reklame i medijska manipulacija vrlo su izražene. Često imaju veliku moć i utjecaj na društvo, a time i na pojedinca. Glavni fokus rada je na djeci, njihovim navikama i potrebama za sadržajima koje mediji plasiraju. Cilj rada je istražiti izazove roditeljstva u vrijeme kada različiti, pozitivni i negativni, uticaji dolaze iz medija.

Ključne riječi: roditeljstvo, mediji, dijete, ekspanzija

Summary

Media is a particularly complex concept that, in the shortest terms, means public information systems that serve to disseminate news for the purpose of informing, educating and entertaining the broadest layers of society. Today, it is unthinkable to find a person who is not informed by at least one media platform. This was mostly facilitated by the development of technology, that is, new media that enabled the convergence of the media, so most of the printed media were expanded to include Internet portals. The media has become commercialized, its main activity is advertising, and advertisements and media manipulation are very pronounced. They often have great power and influence on society, and thus on the individual. The main focus of the work is on children, their habits and needs for content that the media markets. The aim of the paper is to explore the challenges of parenthood at a time when different, positive and negative, influences come from the media.

Key words: parenting, media, child, expansion

SADRŽAJ

UVOD.....	7
I TEORIJSKI DIO RADA.....	9
1. Roditeljstvo u 21. stoljeću.....	10
1.1. Stilovi roditeljstva.....	12
1.2. Subjektivni doživljaj roditeljstva.....	13
1.3. Uloga majke kao roditelja.....	14
1.4. Uloga oca kao roditelja.....	15
2. Mediji u 21. stoljeću.....	15
2.1. Dijete u vrijeme ekspanzije medija.....	17
2.2. Pozitivni utjecaj medija.....	18
2.3. Negativni utjecaj medija.....	20
3. Utjecaj medija na dijete.....	21
II METODOLOŠKI DIO RADA.....	24
2.1. Predmet istraživanja.....	25
2.2. Cilj istraživanja.....	25
2.3. Zadaci istraživanja.....	25
2.4. Istraživačka pitanja.....	25
2.5. Metode, tehnike i instrumenti.....	26
2.6. Uzorak istraživanja.....	27
III ANALIZA I INTREPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	31
3.1. Diskusija rezultata istraživanja.....	41
IV ZAKLJUČAK.....	42
V LITERTURA.....	44
VI POPIS GRAFIKONA, SLIKA I TABLICA.....	47
VII PRILOG.....	48

UVOD

Jedna od najznačajnijih i najbržih promjena dogodila se u ulozi medija u životu čovjeka, kako odraslih tako i djece, te uticaju medija na njihov život. Mediji poput pametnih telefona, tableta, računara, televizije i slično oblikuju čovjekovu svakodnevnicu na svim razinama života i utiču na radne navike, kreativnost, socijalizaciju i komunikaciju. Popularnost korištenja digitalnih medija javlja se od najranije životne dobi pa sve do osoba starije životne dobi koji svakodnevno provode određeno vrijeme koristeći barem jedan digitalni uređaj.

Digitalni mediji mogu imati pozitivan i negativan uticaj na motorički, kognitivni, socio-emocionalni i motorički razvoj djece, a što ovisi o vremenu korištenja digitalnih medija, sadržaju koji gledaju, psihofizičkom području i stepenu razvoja djeteta, te o mnogim drugim faktorima koji mogu pojačati ili ublažiti pozitivno i negativno djelovanje medijskih sadržaja na dijete. Digitalni mediji obogaćuju život novim sadržajima i informacijama i tako proširuju znanje i obrazovanje djece, potiču spremnost za školu i ranu pismenost, potiču misaone procese, asocijativno učenje, hipotetičko mišljenje i intuiciju, proširuju rječnik i drugo. Iako digitalni mediji imaju pozitivne posljedice na razvoj djeteta, oni istovremeno imaju i negativne posljedice do kojih njihovo prekomjerno korištenje može dovesti. Ukoliko dijete provodi previše vremena ispred ekrana, dolazi do slabljenja sazrijevanja i rasta mozga zbog neuključenosti svih čulnih otisaka, potom do sputavanja mašte i spontane igre, te do pojave asocijalnosti. Također učestalo prikazivanje nasilja na digitalnim uređajima potiče agresiju i može izazvati različita destruktivna ponašanja. Rizici se mogu umanjiti ukoliko djeca digitalni svijet otkrivaju uz odraslu osobu, koja ih vodi, odabire sadržaje, potiče na razmišljanje i razgovor o doživljenom. Iako će mediji imati uticaj na djecu, ključ je maksimizirati spoznajne, fizičke i socijalne pogodnosti koje donosi uz minimaliziranje rizika.

Roditeljstvo je težak posao koji pored zadovoljavanja osnovnih djetetovih potreba za hranom i fizičkom sigurnošću uključuje i odgoj djeteta. Odgoj djeteta zahtijeva mnogo strpljenja, ljubavi, samokontrole nad vlastitim brigama i frustracijama. Nije dovoljno samo voljeti dijete, potrebno je i znati što se događa dok dijete uči te znati kako poticati, usmjeravati i kontrolirati taj proces (Pascoletti, 2015). Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006) roditeljstvo možemo podijeliti na četiri osnovna pojma, a to su: doživljaj roditeljstva, roditeljska briga i skrb, roditeljski postupci, aktivnosti i ponašanje te roditeljski odgojni stilovi. Tradicionalno shvaćanje roditeljstva poistovjećuje se s majčinstvom jer je ono biološki utemeljeno te nerazdvojan dio ženina identiteta, dok se za očeve smatra da imaju ulogu u ispunjavanju roditeljstva putem materijalne i psihološke potpore majci (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Pojam roditeljstva ne prihvata tradicionalne društvene pritiske i stereotipe o majčinstvu i očinstvu te rodno podijeljene uloge u obitelji, već se pojam roditeljstva shvata kao ravnopravno roditeljsko partnerstvo (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditeljski postupci i aktivnosti odnose se na roditeljsko ponašanje koje je uvjetovano odgojnim ciljevima. Oni se promatraju unutar roditeljskog odgojnog stila jer će imati različite posljedice u strogoj i hladnoj sredini, a različite u toplom emocionalnom okruženju roditelja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Mužić (1997) objašnjava da riječ medij potiče od latinske riječi medius, što znači srednji, stoga se ranije riječ medij najviše upotrebljavala u značenju sredine, na primjer sredine u kojoj se neko kreće, radi ili slično. U današnje vrijeme riječ medij najčešće se upotrebljava u značenju posrednik, ali u vrlo različitim pojedinačnim značenjima. Dok Obuća, objašnjava da je riječ ekspanzija nastala od latinske riječi expansio, što znači širenje.

Kroz ovaj rad smo ispitali i predstavili koji su to pozitivni, a koji negativni utjecaji medija na dijete, kao i izazove roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija.

I TEORIJSKI DIO RADA

*„Mediji su promijenili naš način komunikacije, način na koji učimo o svijetu
oko nas i način na koji vodimo naše poslovanje“.*

Jack Welch

1. Roditeljstvo u 21. stoljeću

Roditeljstvo podrazumijeva brigu majke, oca ili neke druge osobe (skrbnika) za dijete. U Evropi dolazi do pada broja rođene djece (Čudina - Obradović, Obradović, 2001). Razlozi tome mogu biti razni poput straha od roditeljstva, predrasuda okoline, ekonomske nestabilnost. Sociolozi Cherlin i suradnici (1995), opadanje fertiliteta i manjak novorođenih pripisuju promjenama u sistemu vrijednosti. Novi stil života poput zaposlenosti žene, povećanog obrazovanja, posvećivanju više vremena sebi i vlastitim aktivnostima doveo je do promjena u sistemu vrijednosti (Čudina - Obradović, Obradović, 2001). Roditeljstvo zahtijeva posvećenost djetetu te nije neobično da pojedinci ponekad nisu spremni na toliku odgovornost u kojoj će velik dio svog vremena biti primorani posvetiti razvoju i odgoju djeteta. Roditeljstvo se počelo doživljavati kao žrtvovanje komocije življenja što je posljedica vala emancipacije i modernizacije novog doba. I muškarci i žene teže profesionalnom napredovanju i materijalnom blagostanju, dok se tradicionalne obiteljske vrijednosti zanemaruju (Čudina - Obradović, Obradović, 2001). Djeci je potrebna podrška s obje strane te ukoliko ona izostane kasnije može doći do problema s koncentracijom, integracijom u društvo i razvojem neprihvatljivih i štetnih emocionalnih obrazaca i oblika ponašanja kod djece (Zbodulja, 2014). Možemo vidjeti iz navedenog da kompromis i pomoć oko djeteta između oca i majke stvara pozitivnu energiju u braku i na taj način smanjuje mogućnost neslaganja. Većina obitelji, posebno gradske, izolovana je u generacijskom smislu i sa većom distancom od mreže komšija, ne pruža mladima mogućnost da vide, da posmatraju njegu male djece i da usvajaju znanja o roditeljskim funkcijama na primjerima iz neposredne okoline. Mladi ulaze u brak i roditeljstvo nepripremljeni. Govori se o sve težoj adaptaciji danas na roditeljstvo, o krizi koja nastaje rođenjem prvog djeteta, i o potrebi da se mladi pripremaju za roditeljske uloge. Pringle (2001) tvrdi da bi majčinstvo trebalo da se prizna kao važan i visoko stručan posao sa mnogobrojnim i raznolikim zahtjevima i vrlo odgovoran posao. I to je možda jedini odgovoran posao u našem društvu za koji svako misli da je sposoban da ga izvrši bez prethodnih priprema. Pri tom se u potpunosti zanemaruje faktor sklonosti, sposobnosti i obučenosti da se takav posao uspješno obavlja. Odgovorno roditeljstvo, navodi autorica trebalo bi da podrazumijeva svjesno opredjeljenje da se postane roditelj tek nakon uvida u zahtjeve koje roditeljstvo postavlja. Na njene tvrdnje drugi autori su iznijeli kritike koje su potkrijepili objašnjenjem da mlade osobe ne mogu imati puni uvid u zahtjeve koje roditeljstvo predstavlja prije nego što doživi zadovoljstva i probleme koje roditeljstvo donosi. Autorka iznosi neophodnost pripreme za roditeljstvo koje bi po njoj trebalo da počne u osnovnoj školi a koji bi obuhvatao program informacija i saznanja iz života, iz oblasti koje se tiču i utiču na kvalitet roditeljstva (Hodžić, 2021). U Sjedinjenim američkim državama također je sve popularnija ideja o obuci za roditelje. Uvedeni su mnogobrojni kursevi za obuku budućih roditelja. Kako je do sad praksa pokazala roditelji na obukama dobijaju samo određenu količinu informaciju za šta je vrlo moguće da se pretvori u prenošenje strogo određenih uputstava.

Ako pođemo od činjenice da u osnovi uspješnog roditeljstva stoji roditeljska osjetljivost, želja i motivacija da bude dobar roditelj, onda je sigurno da se te odlike ne mogu vještački razvijati putem formalnih oblika obuke. S toga bi obuka za roditelje bila uspješna u jednom uskom području, posebno bi bilo izraženo kod prvorodne djece, dajući im uputstva o osnovnoj njezi djeteta do njihovog osamostaljenja u ulozi roditelja. Najznačajnije promjene u životu obitelji kojima svjedočimo posljednjih desetljeća su sljedeće: sve je veći broj zaposlenih i ekonomski nezavisnih žena, sve je kasnija dob stupanja u brak, prevladavaju dvogeneracijske obitelji, sve je veći broj parova bez djece, raste broj razvoda brakova i jednoroditeljskih obitelji, u porastu je broj izvan bračnih zajednica i samačkih načina života, raste broj alternativnih zajednica. Međutim, obitelji kao osnovnoj socijalnoj jedinici i u tradicionalnim društvima pripada jednako važna uloga. Uprkos brojnim društvenim i strukturnim promjenama, osnovne funkcije braka i obitelji ostaju iste, uzajamno zadovoljenje emocionalnih i fizičkih potreba, uz osiguranje socioekonomskih uvjeta za život. Roditeljska uloga uvijek je predstavljala veliku odgovornost, međutim nikad nije bila zahtjevnija nego danas. Od roditelja se očekuje da dobro poznaje razvoj djeteta, da primjenjuje odgovarajuće odgojne postupke, da koristi i traži nova znanja i vještine. Od roditeljske uspješnosti u odgojnom djelovanju uveliko ovisi na koji će se način dijete razvijati i hoće li imati prilike za razvoj svojih potencijala. Obitelj još nije dovoljno educirana o tome kako odgajati dijete u novim prilikama. Nove prilike karakterizira brze društveno - ekonomske promjene, masovnom pojavom sredstava masovnih komunikacija. Također, sve je veće zavođenje sredstvima ovisnosti, zbog toga, obitelj treba pomoć. Promjene koje su se dogodile sa roditeljstvom u današnje vrijeme temelje se na jako malo provedenoga vremena roditelja i djeteta. Pojam roditeljstva shvata se kao ravnopravno roditeljsko partnerstvo. Roditelji odbijaju tradicionalne društvene pritiske i uvriježene stereotipe očinstva i majčinstva rodno podijeljene uloge u kući i izvan nje. Zajedničkim roditeljstvom izbjeci će se nepovoljni obiteljski odnosi (Čudina – Obradović i Obradović, 2001). Pozitivna disciplina je suštinski dio koncepta pozitivnog ili konstruktivnog roditeljstva. Pećnik (2008) navodi četiri ključna elementa koja moraju biti zastupljena u roditeljstvu, a to su: njega, strukturiranost roditeljstva (postavljanje granica), prepoznavanje djetetovih potreba i osnaživanje djeteta, dok Juul (2008) u svoj koncept roditeljskog vođenja uključuje roditeljski autoritet, međusobni dijalog, zanimanje za dijete, uključenost u njegov život i prepoznavanje djetetovih potreba. Bez obzira na moguće razlike u određivanju roditeljske uloge, većina autora se slaže da je zadatak roditelja postavljanje jasne granice djetetu koja mu osigurava okruženje u kojem će sticati životno važne vještine. Dijete kompetenciju razvija kroz aktivnost pa dobar odgoj pretpostavlja pružanje prilike djetetu da u svakodnevnim situacijama donosi odluke, rješava probleme i uči se odgovornosti. Način življenja obilježen je nastojanjima pripadnika različitih obiteljskih struktura da se one legalno prihvate i ostvare jednakopravnost u odnosu spram tradicionalne obitelji. Koliko su različiti tipovi obitelji priznati i prihvaćeni ovisi o sredini u kojoj članovi obitelji žive, ali i o pravnoj regulativi pojedine države (Maleš i Kušević, 2011). Važno je istaknuti da su odrednice roditeljstva neraskidivo povezane s vanjskim uticajima. Uz individualne faktore roditelja i djeteta te njihove životne uvjete, neizostavni su uticaji šire okoline koja uključuje kontekst društva i kulture.

Danas se u roditeljstvu isprepliću dva odnosa intergeneracijski i intrageneracijski. U tradicionalnoj obitelji, intergeneracijski, tj. odnos roditelja i djece, dominirao je nad intrageneracijskim (supružničkim) odnosom. Danas se ti odnosi mijenjaju, a veza između para postaje jezgra obitelji (Milić, 2007). Kako smo naveli pod uticajem društvenih promjena, u vidu veće mogućnosti izbora i procesa individualizacije društva, pojedinci kroz razdvajanje svojih roditeljskih i obiteljskih uloga nastoje ostvariti vlastite ciljeve i želje (Milić, 2007).

1.1. Stilovi roditeljstva

Roditeljstvo je težak posao koji uključuje zadovoljavanje osnovnih djetetovih potreba poput hrane i fizičke sigurnosti, ali i emocionalnih potreba, a što se postiže odgojem (Zdenković, 2020). Odgoj djeteta podrazumijeva toplinu, razumijevanje, ljubav, podršku i ohrabrenje koju roditelj pruža djetetu te kontrolu koju čine roditeljska očekivanja, zahtjeve i nadzor ali se ona, međutim, može protezati od potpune kontrole do zanemarivanje djeteta. Obzirom na te dvije dimenzije odgoja, postoje različiti odgojni stilovi od kojih svaki na drugačiji način utječe na razvoj djetetove ličnosti.

Četiri tipa roditeljskog stila odgoja:

Autoritarni odgojni stil naziva se još i krutim i strogim odgojnim stilom, a podrazumijeva odgojni stil u kojem roditelji postavljaju velika očekivanja i zahtjeve pred dijete provodeći strogi nadzor i kontrolu pri čemu ne pružaju dovoljno topline i podrške. Roditelji su usmjereni na postavljanje granica i pravila, skloni su kažnjavanju u situacijama kada se isto ne poštuje ili se prekrši. Glavni odgojni cilj je učenje samokontrole i poslušnosti djeteta autoritetu, a odnos roditelj – dijete se temelji na odnosu nadređenosti i podređenosti. Takva su djeca često nesigurna, povučena ali mogu biti i agresivna, niskog prag tolerancije na frustraciju. Često su nepovjerljiva, nesigurna, neuspješna u rješavanju problema, stalno brinu kako udovoljiti roditelju/autoritetu (Zdenković, 2020).

Autoritativni odgojni stil naziva se još i demokratski i dosljedan. To je stil koji kombinira čvrstu roditeljsku kontrolu i emocionalnu toplinu (Hodžić, 2021). Roditelji postavljaju zahtjeve i očekivanja koja su primjerena dobi djeteta, provode nadzor i imaju čvrstu kontrolu nad djetetovim nepoželjnim obrascima ponašanja, uz ljubav, podršku i emocionalnu toplinu. Potiču djetetovu znatiželju, kreativnost, samouvjerenost i nezavisnost emocija. Vode računa o djetetovim osjećajima, potiču ga. Takva su djeca samopouzdana, sigurna u sebe visokog stupnja samokontrole, odgovorna (Zdenković, 2020).

Permisivan odnosno popustljiv odgojni stil podrazumijeva emocionalnu toplinu ali slabu kontrolu. Takvi roditelji su pretjerano emocionalno osjetljivi, pružaju veliku ljubav, podršku i emocionalnu toplinu, ali postavljaju male zahtjeve, imaju slabu kontrolu bez postavljanja granica nad djetetovim ponašanjem. Primarno zadovoljavaju sve djetetove zahtjeve i želje. Takva djeca su često nesigurna i nesnalažljiva, impulzivna, slabe samokontrole, sklona agresivnosti kada se susretnu s ograničenjima i trenutačnom neispunjavanju želja i zahtjeva (Zdenković, 2020).

Indiferentan odnosno zanemarujući odgojni stil podrazumijeva slabu kontrolu uz emocionalnu hladnoću roditelja. Roditelji postavljaju male zahtjeve, nemaju kontrolu nad djetetovim ponašanjem, djetetu ne postavljaju granice. Emocionalno su hladni, nezainteresirani za djetetove aktivnosti, zaokupljeni su sami sobom. Rijetko iskazuju roditeljsku ljubav. Takva djeca su često neposlušna, neprijateljska, niskog su samopoštovanja, sklona delikventnim oblicima ponašanja. Bazično se osjećaju nesigurnim, promjenjivog su raspoloženja, slabe samokontrole (Zdenković, 2020).

1.2. Subjektivni doživljaj roditelja

Prisutnost djeteta u obitelji mijenja ponašanje i aktivnosti roditelja, izaziva snažne pozitivne ali i negativne osjećaje. Ono mijenja mišljenje, osećanje i ponašanje roditelja, mijenja njihovu sopstvenu sliku o sebi i sliku koju o njima ima okolina. Subjektivni doživljaj roditeljstva značajna je promjena u cjelokupnom identitetu pojedinca. Roditeljsko zadovoljstvo se bazira na zadovoljstvu odnosom djetete-roditelj i sopstvenom uspješnošću u ulozi roditelja. Zahtjevi i stres roditeljske uloge se formiraju na osnovu spoljašnjih pritisaka na pojedinca koje deluju u toku ostvarivanja njegove roditeljske uloge. Značajnu ulogu u ovom segmentu imaju uticaji i očekivanja iz socijalne sredine i norme okoline. Subjektivni doživljaj roditeljske kompetencije jeste roditeljev osećaj koliko je sposoban i uspješan kao roditelj (Zdenković, 2020). Subjektivni doživljaj roditeljstva je složen sistem, sastoji se od mnogo elemenata (od zadovoljstva djetetom, sobom kao roditeljem, uspostavljenim odnosom između sebe i djeteta i razvojnim rezultatima djeteta). Ovaj doživljaj može da bude ili pozitivan, ili negativan ili pomješanih predznaka (Hodžić, 2021). Majčinstvo, subjektivni roditeljski osjećaj majke, za žene predstavlja najvažniji izvor ličnog identiteta, mnogo snažniji od bračnog statusa ili profesije. Majčinska praksa proizilazi iz neodgodivih djetetovih potreba i obuhvata ne samo vještine i znanja nego i uspostavljanje dubokog emocionalnog odnosa koji je neophodan za razvoj djetetovog osjećaja sigurnosti i buduće socijalne i kognitivne kompetencije. Subjektivna gledišta naglašavaju različitost konteksta u kojima se odvija odnos djeteta i majke, te njegovu ulogu u prirodi toga odnosa. Drugim riječima, njega, zaštita i odgoj djeteta odvijaće se različito kod majki koje su u različitim društvenim i socio-ekonomskim prilikama, u različitim oblicima obiteljskih odnosa, i koje raspolažu sa više ili manje podrške društva i obitelji. Dosta modela priznaje česta odstupanja od univerzalne norme majčinstva, a oblici tih odstupanja su sve uobičajeniji i stavljaju u sumnju neupitnost norme intenzivnog majčinstva. To su zaposlene i samohrane majke, majke u nezaposlenim i nezbrinutim obiteljima, maloljetne majke.

Njihovo će majčinstvo zavisiti od vještine suočavanja sa problemima i nalaženja izvora podrške koji bi im omogućio uspješno obavljanje majčinske prakse ili njenu primjerenu zamjenu. Subjektivan doživljaj roditeljstva kod očeva se donekle razlikuje od onoga kod majki. Puni očinski identitet i doživljaj roditeljstva i roditeljske kompetencije otac stiže tek aktivnim uključivanjem u sve one aktivnosti koje obavlja i majka. Takvo očinstvo ne stavlja naglasak samo na preuzimanje majčinske prakse nego i na drugačiji odnos očeva prema djetetu: ono naglašava važnost izražavanja topline i emocija, iskazivanje zaštite, brige i zanimanja za djetetovo zdravlje, napredak i uspješnost u školskoj i socijalnoj kompetenciji (Hodžić, 2021). Očinska uloga podložna je promjenama i razgranatosti oblika koji su posljedica demografskih i društvenih pomaka u svijetu, posebno u zapadnoj kulturi. Raznovrsni oblici očinstva postavljaju muškarca u zahtjevne, višestruke uloge, te će se doživljaj očinstva, zadovoljstvo i osjećaj kompetencije bitno razlikovati u različitim okolnostima bračne uključenosti i podrške.

1.3. Uloga majke kao roditelja

Roditelji nastavljaju uticati na nas i onda kad ih više nema među živima, jer su se njihove figure ugradile u našu psihu tokom odrastanja. Nesumnjivo je, da je majka jedna od ključnih osoba u životu djeteta (Rosić, 2005). Dijete od prvog trenutka svoga rođenja traži vezu s majkom. Ona je njegov prvi most ka životu i zajednici. Majka djetetu posreduje prvo iskustvo, ljubav i povjerenje (Lukaš, 2010). Majčina ljubav temeljna je fiziološka potreba koja osigurava razvoj, kao što je i hrana. Stoga je glavna uloga majke da voli. Zahvaljujući toj ljubavi, najprije će se u djetetu formirati adekvatna ljubav prema majci, a kasnije i prema ostalim članovima obitelji. U majčinsku ljubav ubraja se širok spektar osjećajnosti. Ona je istovremeno naklonost, nježnost i razumijevanje. Za majčinsku ljubav se pretpostavlja da je instinktivna, bezuvjetna te da majka uvijek treba znati što je za dijete najbolje. Majčinu ljubav nitko i ništa ne može zamijeniti. Ona je sredstvo za razvoj djeteta. Ljubav nije jedino što majka pruža djetetu. Majka, kao i otac, mora imati određen autoritet, ali koji proizlazi iz ljubavi, a ne vanjski, nametnuti autoritet. Majka je jedina osoba koja do odraslosti svom djetetu pokušava osigurati sve ono što mu može i olakšati i uljepšati život. Majka tješi dijete kad plače, preuzima glavnu ulogu kad je dijete bolesno, ona razumije dječje probleme te je stručnjak za emocionalne probleme djeteta. Duži prekid emocionalnog odnosa majka-dijete u prve tri godine života može ostaviti posljedice na ličnost djeteta. Takva djeca najčešće su izolirana i emocionalno povučena. Djelomično uskraćivanje emocionalnog odnosa dovodi dijete do velikog straha, pretjerane potrebe za nježnošću i ljubavlju te do jake želje za osvetom, što izaziva osjećaj krivnje i potištenosti. Nepostojanje majčinske uloge može dovesti do gubitka sposobnosti uspostavljanja odnosa u kasnijem životu (Lukaš, 2010). Kao što se može zaključiti majčinska uloga vrlo je teška, naporna i opasna, ali toliko tražena da se bez nje ne može zamisliti nikakav normalan prirodni i društveni razvoj djeteta (Rosić, 2005).

1.4. Uloga oca kao roditelja

Uloga očeva tradicionalno je bila viđena u ulozi hranitelja obitelji. Društvo ocu garantuje mogućnost da ostvari ulogu hranitelja preko visokog stepena zaposlenosti muškaraca u odnosu na žene. Danas se javlja potreba da se obiteljski život, odnosno uloge i odnosi između roditelja i djece stalno preispituju. Istraživanja danas pokazuju da u mnogim društvima uloga oca kao hranitelja nije uvijek lako ostvariva i dodatno je dovedena u pitanje većom rodnom simetrijom u javnoj sferi. Takva situacija i dalje podrazumjeva da muškarci kao roditelji očekuju da zadrže ulogu hranitelja, ali im se istovremeno otvaraju mogućnosti da potraže nova polja kompetencije u kojima će moći da se ostvare. Pored identiteta oca kao hranitelja pojavljuje se i drugi, uključeni brižni otac. Vrijeme koje očevi provode sa djecom nikako ne može biti jedina mjera koja ukazuje na uključenost oca u brigu o djetetu (Palkovitz, 1997; prema Hawkins 2002). Uključenost oca je multidimenzionalni konstrukt koji uz bihevioralne, uključuje i afektivnu, kognitivnu i etičku komponentu (Hawkins and Palkovitz, 1999; Lamb 1999; prema Hawkins 2002). Termin uključeni otac obuhvata prakse novog očinstva, a one podrazumjevaju visok stepen uključenosti u sve dimenzije djetetovog života, prihvatanje vrijednosti rodne ravnopravnosti i visoko vrednovanje roditeljskog identiteta. Uloge hranitelja uključenog oca mogu biti komplementarne, ali, kao i kod majki, i kod očeva ove uloge često dolaze u sukob. Očinstvo (Levine, 1982) ne stavlja samo naglasak na preuzimanje tradicionalno majčinskih aktivnosti, nego i drugačiji odnos očeva prema djetetu u smislu važnosti izražavanja topline i emocija, iskazivanje zaštite, brige i zanimanja za djetetovo zdravlje, napredak i uspješnost u školskoj i socijalnoj sredini, sve to postaje integrativan dio uloge oca. Raznovrsni oblici očinstva postavljaju muškarca u zahtjevne, višestruke uloge tako da se doživljaj očinstva, zadovoljstvo i osjećaj roditeljske kompetentnosti bitno razlikuje u različitim okolnostima bračne uključenosti i podrške (Marsiglio, Day et al. 2000). Kako autori navode najbolji način da se muškarci uključe u brigu o djeci jeste da se ohrabre da rade ono u čemu otac i dijete zajedno uživaju. Cilj ovog ohrabivanja jeste da razvije samopouzdanje na način da očevi počnu da uživaju provodeći vrijeme sa svojom djecom.

2. Mediji u 21. stoljeću

Riječ medij dolazi od latinske riječi “medius” što znači srednji ili u sredini. Bognar i Matijević (2005) navode kako je malo koji termin u jednoj naučnoj terminologiji tako različito definisan i shvaćen kao pojam “medij“. Nadalje, dodaju da koliko je autora pokušalo definisati taj termin, toliko je definicija nastalo, tako da je na kraju medij (kao sredstvo, kao nešto što posreduje komunikaciju) sve što vidimo, uključujući i vazduh koji nas okružuje. Mediji danas nisu samo izvor informacija, već su postali sastavni dio života. “Mediji oblikuju svijet i usmjeravaju pravac njegovog razvoja koji karakterizira dinamičan razvoj različitih oblika medija. Oni utječu na sve aspekte života uključujući stavove društva, njihovo ponašanje i kulturu” (Peruško, 2011:30).

Mediji predstavljaju kompleksan sistem koji služi za dijeljenje informacija u cilju informisanja ljudske populacije širom svijeta. U medije se ubrajaju: novine, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektronske publikacije. Jurčić (2017) ističe da medije možemo odrediti kao sredstvo komuniciranja ili prenošenja vijesti, ali da bismo mogli na precizan način tumačiti teorije šta su to mediji, mora se znati da postoji više vrsta medija, više funkcija medija i tumačenja medija. Jurčić (2017) objašnjava da John Fiske, medijski znanstvenik i teoretičar kulture, navodi tri vrste medija. Prva vrsta su prezentacijski (lice, glas, tijelo), druga su reprezentacijski (fotografija, knjiga, slika) i treća vrsta, mehanički mediji (radio, televizija, telefon). McLuhan (2008) medij vidi kao poruku, te naglašava da sama konstrukcija sadržaja nije od ključnog značaja za shvaćanje samih medija. “Presudno u shvaćanju medija bio bi „način na koji mediji mijenjaju psihološke i spoznajne navike onih koji njima komuniciraju“ (Klobucar, 2009). Mediji se razvijaju uporedno s društvom, a time i način saradnje s njima. Danas postoji više vrsta medija koji imaju različite funkcije i kroz različite načine i oblike plasiraju informacije. Peruško (2011) govori o tri osnovne podjele medija, a to su:

1. novinski mediji (knjige, zatim dnevna, sedmična, polumjesečna ili mjesečna periodika, tj. novine, magazini, te časopisi)
2. elektronski mediji (radio i televizija)
3. novi mediji (Internet)

Odabir medija koji odgovara može imati veliki uticaj na pojedinca na način da ga može motivisati, probuditi interes i emocije, dok u odgojno-obrazovnom procesu može pomoći pri boljoj obradi informacija. Malović (2007) tvrdi da novi mediji predstavljaju jedan od bitnih segmenata svakodnevnog života. Oni su predstavnici vijesti, informacija, zabave te su ujedno i edukativno sredstvo. Dolaskom Interneta novi mediji zalaze u sasvim novo razdoblje komuniciranja, te se danas za Internet može reći da je „medij svih medija. Livazović (2013) objašnjava da su danas djeca bombardirana od najranije dobi medijskim porukama i sve više uronjena u svijet medijske kulture. Kao niti jedna prijašnja generacija, imaju pristup nizu medija u razvoju, u svojim domovima, torbama, džepovima. Medijima posvećuju više pažnje nego ijednoj drugoj aktivnosti (osim spavanja). “Najveći dio života svakodnevno se odvija uz upotrebu medija. Bilo da je korištenje medija glavna aktivnost na koju se potpuno usredotočujete, na primjer kad odete u kino, gledate ili slušate prijenos nogometne utakmice ili pišete e-mail prijatelju preko kompjutera ili mobitela, teško će vam biti naći ijedan dan u godini u kojem niste uopće koristili medije. Prisutnost medija danas je toliko uobičajena da se možemo zapitati kako je izgledalo društvo u kojem mediji nisu postojali” (Peruško, 2011:36).

2.1. Dijete u vrijeme ekspanzije medija

Svakoj mladoj osobi mediji su postali sastavni dio života. Od rane životne dobi susreću se s medijima posredstvom TV-a i novina koje su dostupne u obitelji. U tom periodu mladi većinu svog slobodnog vremena provode na Internetu i društvenim mrežama. Kako vrijeme odmiče širi se i spektar medija koji se svrstavaju u listu interesovanja. Mediji imaju veoma snažan uticaj na razvoj ličnosti kod mladih. “Danas se sasvim opravdano može govoriti o medijima kao integralnom dijelu procesa odrastanja. Moć medija na polju odgoja i obrazovanja je ogromna. Mediji predstavljaju jedan od najznačajnijih činilaca odgoja i socijalizacije koji podučavaju djecu i mlade pružajući informacije, promovišući norme i vrijednosti, upoznavajući ih sa nacinima na koje svijet funkcioniše, doprinosi stvaranju pogleda na svijet” (Stanisavljević-Petrović 2011:76). Djeca i mladi prate i gledaju ono što žele prema svojim potrebama i afinitetima. Čin susreta djece i mladih sa medijima događa se ubrzano u odnosu na ranije godine. Glavnu ulogu u odrastanju djeteta i mlade osobe čini računar i mobilni telefon. Dijete od najranijeg djetinjstva se susreće s novim tehnologijama i svakim danom se takva vrsta uticaja povećava. Razlog tome je vrlo jasan - djeca i mladi vole igre, informacije kojima raspolažu društvene mreže mladi žele učiniti dostupnim odmah. Internet je izvor raznih zanimljivih sadržaja. Prve posjete Internetu predstavljaju osnovu za buduću upotrebu i stvaranje dobrih navika kod djece i mladih. Ilišin i sur. (2003) ističu da se kroz slobodno vrijeme djeca i mladi socijaliziraju, što upućuje na to da ono utiče u većoj mjeri na razvoj ličnosti mladih, nego kod osoba u kasnijim životnim razdobljima, kad uglavnom utiče na promjenu već stečenih svojstava. Razlozi upotrebe medija su raznoliki, pa se često navodi navika i dosada kao razlog, zatim bijeg od realnosti, uzbuđenje, potreba za relaksacijom i zabavom, da se nauči nešto o svijetu, sebi i drugima, kako bi imali teme za razgovor s vršnjacima, zbog popravljanja lošeg raspoloženja, a sve češće se događa da televizija postaje “dadjila“ posebno kod mlade djece (Klepo, 2023). Neosporan je utjecaj medija na cjelokupni, a onda i na govorno-jezični razvoj djeteta. S obzirom na to da su danas djeca vrlo rano izložena medijima, može se reći da je djetinjstvo postalo medijsko. No kakav će biti utjecaj medija na dijete, ovisi o ponašanju odraslih. Presudna je, dakle, aktivnost ili pasivnost odraslih koji reguliraju izloženost djece medijima. Pojam medijska pismenost ne podrazumijeva samo osposobljenost za tehničko služenje medijima već i osposobljenost za kritičko promišljanje o njima (Aufderheide, 1997). U dokumentu Europske komisije (2016) naglašeno je da je medijska pismenost sposobnost pristupa medijima, razumijevanje i kritičko vrednovanje različitih aspekata medija i medijskih sadržaja te ostvarivanje komunikacije u raznovrsnim kontekstima. Prema tome, tri su dimenzije medijske pismenosti: tehnička kompetencija, kritičko promišljanje i proizvodnja sadržaja. To znači da se omogućuje pristup izvoru informacija, među kojima je i Internet uz koji je potrebno razvijati informacijsko-komunikacijske ili digitalne kompetencije; biti osposobljen za analizu, kritičko razumijevanje i vrednovanje sadržaja i informacija, utjecaja medija i njihovih poruka na društvo te biti osposobljen za medijsko izražavanje kreiranjem ili produkcijom vlastitih medijskih sadržaja. Dakle, medijska pismenost uključuje: učenje o različitim medijima – tisku, radiju, televiziji, internetu, njihovu povijest, produkcijska i ekonomska načela funkcioniranja, učenje o posjedovanju i kontroli medija, medijskom vlasništvu i posljedicama vlasništva medija na koncentraciju društvene moći.

Digitalne kompetencije spadaju i u osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Neosporan je utjecaj medija na odrastanje djeteta. Dijete je, neizravno ili izravno, medijima izloženo od samog rođenja, a istraživanja o medijskome utjecaju provode se od pojavljivanja medija početkom 20. stoljeća. U početku se taj utjecaj promatrao u negativnom kontekstu, a tek se u kasnijim istraživanjima počelo obraćati pozornost i na pozitivan utjecaj koji mediji mogu imati na djecu tijekom odrastanja. S vremenom se javljaju istraživanja utjecaja medija na sva područja dječjega razvoja. S obzirom na to da su danas djeca vrlo rano izložena medijima, može se reći da je djetinjstvo postalo medijsko. No kakav će biti utjecaj medija na dijete ovisi o ponašanju odraslih. Presudna je, dakle, aktivnost ili pasivnost odraslih koji reguliraju izloženost djece medijima. Zbog toga je digitalna pismenost kao cjeloživotna kompetencija izuzetno važna za odrasle. Njihovo znanje i shvaćanje, njihov kritički odnos prema medijima određuju postupke koje će prenijeti na djecu. Prihvata li roditelj odgovorno vlastito roditeljstvo, posjeduje li digitalnu kompetenciju, tada zna da je on taj koji pomaže djetetu u medijskom opismenjavanju. Provodi li roditelj sate čitajući internetske portale, umjesto s knjigom, u slobodno vrijeme druži se s daljinskim upravljačem, mobitel mu je neizostavan dnevni dodatak, ako ne uvodi vrijeme bez ikakvih tehnologija u obitelj, budi se i liježe uz tipkanje poruka i s laptopom u krilu, ne bira pomno filmove i emisije koje se gledaju, ne možemo očekivati od djece da će spremno ugasiti televiziju čiji program odlikuju visoka animacija, prenaplašene glazbene dionice, vizualni i auditivni specijalni efekti koji su u funkciji privlačenja i zadržavanja dječje pažnje.

2.2. Pozitivni utjecaj medija

Moderno djetinjstvo obilježeno je svakodnevnim utjecajem medija. Iako je većina autora i roditelja zabrinuta zbog negativnih utjecaja medija, postoje brojni pozitivni učinci što ih mediji imaju na cjelovit razvoj djeteta. Integriranjem, kombiniranjem i korištenjem raznovrsnih medija (tiskanih i digitalnih) djeca kreiraju i proširuju svoje kognitivne, socijalne te kreativne kvalitete. Može se reći da se korištenje medija svih vrsta stvara poticaj za cjelovit razvoj djeteta (Debak, 2021). Kad je riječ o korištenju medija, brojna istraživanja pokazala su da djeca najviše slobodnog vremena provode pred televizorom. Privlačnost televizije, smatra Ilišin (2001) krije se u njenim svojstvima kao što su kombiniranje slike i zvuka, veliki izbor programa, raznovrsnost sadržaja i dr. Djeca televiziju redovitije počinju gledati već između druge i treće godine (Gunter, McAleer, 1997 prema Ilišin, 2001), stoga se prvi utjecaji pojavljuju još od najranijih dana. Polarizacija televizije na dobru ili lošu ovisi o brojnim faktorima, a jedan od njih je i reakcija gledatelja na televizijski sadržaj. Televizija kao i svaki drugi medij, osim negativnih ima i svoje pozitivne strane. Ona nudi pregršt dječjih programa, edukativnih emisija, primjerenih animiranih filmova, dokumentaraca čija je svrha obrazovno-informativna, ali i slanje vrijednosnih poruka djeci. Obrazovno-informativna uloga ogleda se u pružanju velikog broja informacija o životu i svijetu u kojem živimo. Kvalitetni televizijski programi kao naprimjer Animal Planet, Discovery Chanel i dr. omogućuju djetetu da širi svoje znanje te upozna ljudske vrijednosti i raznolikost (Hercigonja, 2018). Primjereni sadržaj također djetetu približava slova i čitanje te učenje stranih jezika.

Različiti televizijski sadržaji i programi omogućuju djetetu susretanje s različitim jezicima što kod djeteta može probuditi interes za strani jezik. Sukladno navedenome pozitivne strane televizije su: poticanje znatiželje i verbalnih sposobnosti, stjecanje širokog spektra novih znanja, poboljšana komunikacija te pobuđivanje novih interesa (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001). Uz televiziju najkorišteniji mediji današnjice su računalo i Internet. Privlačnost računala i Interneta krije se u njihovoj brzini, svestranosti i često pouzdanosti (Hoffmann, 2014). Iako su mišljenja autora o korisnosti računala i Interneta podijeljena, Hoffmann pronalazi brojne pozitivne utjecaje što ih spomenuti mediji imaju na djecu. Računalo se spominje uglavnom u obrazovnom kontekstu, ali se koristi i u području odgoja. Korištenje računala stvara priliku za poticanje razvoja djetetove inicijative, kreativnog razmišljanja i mašte. Još jedna od mogućnosti koju stvara korištenje računala je razvoj kritičkog mišljenja. Hogan (2001 prema Rogulj, 2013) spominje kako se razvoj kritičkog mišljenja može potaknuti kroz istraživačko-spoznajne aktivnosti koje uključuju istraživanje vanjskih i unutarnjih komponenti računala. Istraživanje ovakvog tipa omogućilo bi djeci da spoznaju i razumiju pojmove koji su im do tada bili apstraktni. Virtualne igre zalaze i u prostor Interneta. Pojavom Interneta došlo je do naglog razvoja komunikacije, informiranja, zabavljanja te pretraživanja različitih sadržaja (Hercigonja, 2018). Internet je medij koji integrira različite medije što predstavlja okosnicu njegove privlačnosti i zanimljivosti. Djeci se nudi mogućnost da na jednom mjestu slušaju muziku, gledaju crtane filmove i videe, susreću se sa stranim jezicima i dr. Također, omogućava različite načine komunikacije. Prednost višestrukih načina komunikacije je u tome što djeca mogu upoznati nove prijatelje te učiti o drugim običajima i kulturama. Važnu ulogu u razvoju i odrastanju djeteta imaju i tiskani mediji. Prvi tiskani medij s kojim se dijete susreće je slikovnica. Aktivnosti koje uključuju knjige i slikovnice progresivno utječu na razvoj jezika i pismenosti kod djece mlađe dobi (Batarelo Kokić, 2015). Čitanje slikovnica djeci omogućuje napredak na spoznajnoj, socijalizacijskoj, iskustvenoj, estetskoj i zabavnoj razini (Šišnović, 2011). Raznoliki sadržaj omogućuje djetetu da spozna i razumije sebe, svijet oko sebe te mu približava moguće situacije iz neposrednog okruženja (dječji vrtić, obitelj). Čitajući slikovnice s drugima (roditeljima, odgajateljima, odraslima) djeca izgrađuju odnose, ostvaruju interakciju te imaju priliku iznijeti svoje mišljenje i iskustva iz čega se prepoznaje socijalizacijska i iskustvena uloga (Šišnović, 2011). Svojim bogatim likovnim izričajem, slikovnice razvijaju osjećaj za lijepo u djece. Naposljetku ništa manje važna zabavna uloga. Kroz igru sa slikovnicama dijete uči i razvija maštu. Mediji, smatra Jurčić (2017), mogu potencirati društveno poželjno ponašanje kod djece, smanjiti razliku između slojeva društva te tako poticati razvoj tolerancije i društva u cjelini. Među ostalim, mogu poticati i razvoj dječje mašte i kreativnosti. Ipak najvažnije pozitivne strane medija su informiranje i obrazovanje. Ako se medijski sadržaj prilagodi dobi i mogućnostima djeteta, iskoristit će se na najbolji mogući način te doprinijeti osjećaju djetetovog uspjeha u stjecanju novih znanja (Ljubić Nežić, 2019).

2.3. Negativni utjecaj medija

Mediji, medijski sadržaji i uređaji, osobito televizija, Internet i mobitel postali su neizbježan dio djetetovog odrastanja i razvoja pa tako i socijalizacije. Zahvaljujući naglom razvoju i sve većoj uporabi medija postali su značajno sredstvo utjecaja na društvena ponašanja, sredstvo informiranja i stvaranja slike o svijetu te sredstvo oblikovanja i prenošenja vrednota (Debak, 2021). Niko u pitanje ne dovodi pozitivne utjecaje medija, ali ipak svakodnevno iskustvo pokazuje da neodgovorno korištenje i pretjerana usredotočenost na medije rezultira negativnim utjecajima, posebice kod djece (Mandarinić, 2012). Jedan od glavnih problema što se prikazuje u svim vrstama medija jest nasilje. Prema Bandurinoj teoriji o socijalnom učenju, promatranje nasilnih sadržaja u medijima može potaknuti dijete na imitaciju istog. Agresivno ponašanje, osim preko živog modela, može se naučiti posredstvom medija (npr. ponašanje lika iz crtanog filma). Znanstvene studije, prema Kanižaj i Ciboci (2011) pokazale su da izloženost medijskom nasilju povećava agresiju. Ovisno o vremenu što ga dijete provede gledajući nasilne sadržaje, učinci mogu biti kratkoročni i dugoročni. Kratkoročni utjecaji javljaju se neposredno nakon izloženosti medijskom sadržaju, dok se dugoročni utjecaji javljaju tijekom nekoliko tjedana ili mjeseci, a nastaju zbog izloženosti velikom broju nasilnih sadržaja (Potter, 1999 prema Ciboci, Kanižaj, 2011). Nasilni sadržaji posebice snažno utječu na djecu ranog i predškolskog uzrasta zbog nedovoljno razvijenih kognitivnih sposobnosti i prethodnog iskustva koje bi im pomoglo u razlikovanju stvarnosti od fikcije. Scene u kojima se prikazuje nasilje najčešće su brze, a upravo takve scene najviše privlače djecu. Prvo mjesto susreta djeteta s nasiljem u medijima je crtani film. Nažalost, nasilje je postalo sastavni dio crtića te kao takvo pokazuje sve snažniji utjecaj na djecu. Tužna činjenica je što većinu tih sadržaja kreiraju odrasli čija je uloga pomoći djetetu u medijskom odgoju te zaštititi dijete od štetnih utjecaja. Pojedina istraživanja, prema Ciboci i Kanižaj (2011) pokazala su da se djeca nakon gledanja i izloženosti crtićima koji nasilje ne prikazuje kroz humorističan pristup agresivnije ponašaju prema vršnjacima. Djeca su zbunjena porukama koje im šalju nasilni crtići te roditelji. Roditelji djecu uče da je nasilno ponašanje društveno neprihvatljivo, dok im crtići s nasilnim sadržajem šalju poruku da je takvo ponašanje u redu. Video isječci, filmovi i crtani filmovi u samo nekoliko sekundi izmjene desetak različitih kadrova. Da bi dijete moglo pratiti brzinu izmjene tih kadrova mora kreirati specifični mehanizam u mozgu. Djetetov mozak će se vremenom naviknuti na brzinu izmjenjivanja kadrova na filmovima, video isječcima, crtanim filmovima i dr. te će jednaku brzinu izmjene informacija očekivati i u stvarnom životu što nije moguće. Mozak naviknut na brzu izmjenu informacija teško će se nositi sa sporim izmjenama što može rezultirati nervozom te agresivnim ponašanjem (Hercigonja, 2018). Prema istom autoru neprimjeren sadržaj može trajno oštetiti normalno funkcioniranje mozga i dovesti do brojnih poremećaja. Prevelika izloženost medijima iziskuje izostanak neposredne komunikacije. Iako korištenje medija može biti korisno za djecu ipak izostaje komunikacija licem u lice, a kao posljedica može uslijediti i gubitak komunikacijskih vještina u stvarnom životu što dovodi do nesnalaženja u društvu (Stančić i sur., 2007 prema Duran, Koprivnjak i Maček, 2019). Američka pedijatrijska akademija (2016 prema Ciboci i sur., 2018) savjetuje da djeca mlađa od 18 mjeseci ne bi trebala biti izložena medijima jer to usporava njihov kognitivni razvoj, razvoj vokabulara i jezičnih vještina. Također, savjetuju kako djeca predškolske dobi ne bi trebala koristiti medije više od jedan sat dnevno.

Kako bi se spriječio štetni utjecaj medija nužan je medijski odgoj te opismenjavanja djeteta. Razgovor, analiza, vrednovanje i komentiranje medijskih sadržaja djece s odraslima osposobljava djecu za kritički pristup i odgovorno korištenje medija. Bumerang se vraća iznova i udara sve jače društva u kojima djecu odgajaju televizori i kompjuter. Dolaženje maloljetnih osoba u sukob sa zakonom predstavlja veliki problem društva. Nekad se, neovisno o starosti osoba koje su vršile kaznena djela, ta pojava ubrajala u opći kriminalitet, da bi u drugoj polovici dvadesetog stoljeća prevladao izraz maloljetnička delikvencija za kaznena djela malodobnih prijestupnika, dok se pojam kriminalitet u pravilu veže uz odrasle osobe, potpuno svjesne svojih postupaka. Upravo zbog manje svjesnosti posljedica vlastitih postupaka u odnosu na odrasle, velika većina svjetskih država posebno propisuje odgovornost maloljetnih prijestupnika i odvaja ih od odraslih kad ih upućuje na izdržavanje kazni u ustanove zatvorenog, poluzatvorenog ili otvorenog tipa. Nažalost, to nije uvijek tako i to ne samo u siromašnim državama koje nemaju uvjete za zbrinjavanje maloljetnih prijestupnika, nego i u nekim bogatim državama, uključujući i pojedine američke države koje čine SAD, gdje malodobne osobe smještaju u iste ustanove s odraslim kriminalcima. Potreba odvajanja maloljetnih prijestupnika od odraslih proizlazi iz njihove smanjene sposobnosti za shvaćanje posljedica prouzročene dobnom nezrelošću, ali i nedostatkom roditeljske (obiteljske) brige za odgoj djeteta, odgojnim propustima u školi i društvu u cjelini koje često ne nudi dovoljno zanimljivih sadržaja koji bi zaokupili djecu kako bi izrasli u poštene i odgovorne članove zajednice (Poslovni.hr, 2023).

3. Utjecaj medija na dijete

Isključiv stav roditelja za ili protiv medija također može biti štetan. Najdjelotvorniji način medijskog opismenjavanja djece je razgovor sa djecom. Razgovor o onome što dijete zanima u vezi s medijima, razgovor o odgledanom filmu ili emisiji, važan je zbog toga što se iz njega može razumjeti kako je medijski sadržaj utjecao na dijete. Posebno je bitno razgovarati s djecom predškolske dobi koja ne razlikuju realnost od imaginarnih događaja i sklona su brkanju jednog s drugima. Također, utjecaji su medijskih poruka dalekosežni i ne moraju odmah biti vidljivi. Štetan utjecaj medija može se vidjeti nakon dulje vremena, stoga je važno da roditelj stalno prati dijete na putu medijskog opismenjavanja i pritom radi na vlastitom razvoju. Kada se govori o medijima, gotovo uvijek u prvi plan dolaze negativni utjecaji medija na djetetov razvoj. Medijima se najviše predbacivalo poticanje agresivnog ponašanja u djece i sadržajima koje nude. Djeca gledanjem nasilnih sadržaja razvijaju otpornost na agresiju. Dijete rane dobi pažnju usmjerava samo na naglašene događaje, a ukoliko je to u većini slučajeva nasilje, toliko je vjerojatnije da će kasnije, kroz igru, imitirati ono što je vidjelo i čemu je bilo izloženo. Iznose se još neke negativne posljedice prekomjernog konzumiranja raznih medijskih sadržaja kao što su usporen razvoj govora, ometan razvoj dječje pažnje i koncentracije, zaustavljanje razvoja mozga, usporavanje tjelesnog metabolizma (Sigman, 2010). No mediji imaju i pozitivan utjecaj na dječji razvoj ako ga odrasli znaju prepoznati i pravilno usmjeriti. Doista je utopijsko razmišljanje o tome da je djecu moguće lišiti medija.

U 21. stoljeću to je doista nemoguće, stoga valja razmišljati o tome kako utjecaj medija učiniti pozitivnim za razvoj djeteta. A kako je ranije rečeno, to ovisi o roditeljima i odraslima u svakodnevnoj neposrednoj blizini djeteta. Kvalitetan televizijski program potiče dječju radoznalost, poučava, otkriva djetetu nove svjetove i ideje, bogati njegov rječnik, motivira ga na pažljivo slušanje. Televizijske emisije nerijetko su veoma korisne; nakon odgledane emisije roditelj treba razgovarati s djetetom o tome što je ono vidjelo, o likovima (jesu li sretni ili tužni, što će im se eventualno dogoditi), odglumiti neke scene, izmisliti drugačiji kraj. Gledanjem crtanih ili dokumentarnih filmova, komedija ili kakve druge filmske vrste dijete ima prigodu usvajati znanja o drugim kulturama, poistovjetiti se s televizijskim likovima, suosjećati s njima, bogatiti rječnik i stjecati osnove pasivnog poznavanja stranih jezika. Videoigre također mogu pozitivno djelovati na razvoj dječje logike i motorike, kad se traži npr. rješavanje problemskog zadatka (Hercigonja, 2018). Utjecaj medija također je vrlo bitan u socijalizaciji zbog toga što su djeca, prema gledanome sadržaju, pripadnici neke socijalne grupe koja međusobno komunicira o onome što je gledala, igra se likova, epizoda, glumi i poistovjećuje se s likovima iz sadržaja koje prate. Dijete koje nije izloženo nekome sadržaju kojemu su izložena druga djeca, ne može ostvariti komunikaciju u dječjoj skupi ni što može dovesti do osjećaja neprihvaćenosti i socijalnog odbacivanja. Roditelj mora prepoznati i navedene medijske utjecaje te djelovati tako da pomiri kvalitetu medijskoga sadržaja sa socijalnim trenutkom u kojem se dijete nalazi. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava naglašava kako se za razumijevanje razvoja djeteta treba usmjeriti i proučavati jedinstvene karakteristike djeteta u međusobnom djelovanju s njegovom okolinom. Okolinu možemo shvatiti kao međusobno povezane sisteme koji na dijete utiču izravno i neizravno. Sredstva masovnih medija spadaju pod jedan od ekoloških sistema, a može na dijete djelovati direktno, ali i indirektno utječući na ostale ekološke sisteme u djetetovoj okolini (obitelj, odgajatelji, vršnjaci i dr.). Korištenje medija na odgovarajući način može biti korisno za cijelu obitelj. Oprezno i odgovorno korištenje medija može poslužiti djeci i roditeljima u obrazovnom i informativnom kontekstu, proširujući tako njihovo znanje. Posredstvom medija roditelji imaju priliku proširiti svoje znanje koje mogu iskoristiti i s djecom. U tom smislu mediji potiču odnose na relaciji dijete-roditelj te povezuju obitelj. Posebno je značajno zajedničko, obiteljsko korištenje medija koje jača obiteljske veze te međusobnu komunikaciju i interakciju (Debak, 2021). S druge strane, neodgovorno i neoprezno korištenje medija, medijski potencijal može preusmjeriti u negativni kontekst. Medijski potencijal se tako može pretvoriti u rizik za obiteljski život. Autor Matyjas (2014) pod rizike ubraja neorganizovanost obiteljskog života, raspad obitelji i obiteljskih veza te poticaj za svađu. Kako bi se spriječili rizici, a podržali potencijali medija nužno je razviti kvalitetne obiteljske veze i odnose. Također, važno je medijsko opismenjavanje i obrazovanje roditelja. Naime, medijska pedagogija porazumijeva pripremu roditelja, a ne samo djece, na korištenje medija kako bi adekvatno pripremili djecu za snalaženje u svijetu medija (Rečić, 1996). Čarobne riječi glase: medijska kompetencija, dakle sposobnost svjesnog korištenja medija, odgovornog ophođenja s njima, ispunjavanje ličnih potreba pomoću medija, bez da se pritom nanese šteta sebi ili drugima. Sve se ovo zbraja u medijsku kompetenciju i ne može se uvijek lako postići. Roditelji pritom nisu samo važan uzor djeci, oni su i prve osobe kojima bi se djeca trebala obratiti. Međutim, roditelji bi prije svega trebali podržati svoju djecu u razvoju sposobnosti.

Često se to može postići u aktivnom razgovoru roditelja i djece o ličnom korištenju medija. Mogući su također i dogovori, kao npr. jedni (roditelji) uče druge (djecu) o tehničkim stvarima, a zauzvrat djeca kritički preispituju medije. Zajednički moto bi glasio: „Učimo jedni od drugih i jedni s drugima!“ U prvim godinama života mediji nisu potrebni za razvoj djeteta. Međutim, djeca obično vole dječje televizijske programe, videoigre i druge medijske sadržaje. Odrasli u obitelji imaju odgovornost da odrede kakvo je korištenje medija primjereno za najmlađe članove obitelji, jer na taj način, ali i svojim primjerom, oblikuju dječje navike korištenja medija. Djeca odrastaju u interakciji s drugim ljudima. Kada je riječ o poticanju razvoja govora ili razumijevanja svojih osjećaja, mediji ne mogu zamijeniti izravnu interakciju s roditeljima. Mediji zbog toga nikada ne bi smjeli biti sredstvo za nagrađivanje ili kažnjavanje djeteta. Također, djecu ne smijemo na duže razdoblje ostavljati same s medijima. Važno je da roditelji budu medijski pismeni zbog brojnih razloga, od kojih su najvažniji: djeca u obitelji uče o životu s medijima, djeca odrastaju uz medije. Važno je da svaki roditelj zna odgovore na sljedeća pitanja:

- zbog čega mediji privlače djecu: u njima nalaze nešto zanimljivo,
- određeni životni problemi i situacije u medijima se prikazuju iz drugačije perspektive,
- identificiraju (poistovjećuju) se s nekim od likova,
- imaju mogućnost za zabavu i opuštanje.

Brojne su predrasude i osude medija: kradljivci su vremena (djeca se manje kreću, zapostavljaju igru kao glavni oblik učenja, manje se druže s prijateljima, zapostavljaju školske obaveze) dovode do otuđivanja i udaljavanja od stvarnog svijeta svojevrsnim, bježanjem u virtualni (zamišljeni) svijet potiču nasilje u društvu (Bujas, 1991).

II METODOLOŠKI DIO RADA

„Ljudi su inače jako oprezni kada govore o svojim privatnim životima, ali kada uđu u svijet medija mnogo su otvoreniji“.

Dave Barry

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja završnog rada je roditeljstvo u vrijeme ekspanzije medija. Prema UN Konvenciji o pravima djeteta, djeca imaju pravo na informisanje, slobodno izražavanje vlastitog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču djeteta, pravo na traženje, primanje i pružanje informacija, kao i pravo na slobodu mišljenja. Danas se djeca rađaju kao *digitalni urođenici* i spadaju u *post-milenijalce* što nosi mnogobrojne specifičnosti i utiče na roditeljstvo, također. To je generacija koja svakodnevno upotrebljava različitu tehnologiju i medije. Sveprisutnost tehnologije, medijskih uticaja i različitih rizika koji postoje u digitalnom svijetu, roditeljstvo čini izazovnijim u odnosu na raniji period. S obzirom na kompleksnost medijskog okruženja u kojem djeca odrastaju, roditeljima je potrebna pomoć i podrška kako bi osigurali ostvarivanje prava djeteta i maksimalno iskoristili pozitivni potencijal medija i tehnologija za razvoj djeteta, ali u isto vrijeme i osigurali odgovarajuću zaštitu djeteta od potencijalnih rizika. Biti roditelj je zasigurno najljepša, ali i najodgovornija uloga koju čovjek može živjeti.

2.2. Cilj istraživanja

Istražiti izazove roditeljstva u vrijeme kada različiti, pozitivni i negativni, uticaji dolaze iz medija.

2.3. Zadaci istraživanja

1. Ispitati korištenje medijskih uređaja s obzirom na ekspanziju medija.
2. Ispitati na koji način roditelji vrše nadzor nad korištenjem medija kod djece.
3. Ispitati mišljenje roditelja o utjecajima medija na dijete.
4. Ispitati karakteristike roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija.

2.4. Istraživačka pitanja

1. Koliko vremena dijete provodi koristeći medije i u koje svrhe?
2. Na koji način roditelji vrše nadzor nad korištenjem medija od strane djeteta?
3. Koji su pozitivni, a koji negativni utjecaji medija na dijete iz perspektive roditelja?
4. Koji su izazovi roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija?

2.5. Metode, tehnike i instrumenti

Metode koje smo koristiti tokom istraživanja su deskriptivna metoda i survey metoda.

Deskriptivna metoda je skup znanstveno istraživačkih postupaka kojima se opisuju pojave odgoja i obrazovanja, tj. ispituje se njihovo stanje, a time i njihove osobina, a bez obzira na uzroke (Mužić, 1999). Deskriptivna metoda omogućava upoznavanje postojeće situacije. Ona ispunjava čovjekovu želju da upozna kakav je svijet, naprosto da bismo živjeli u njemu, da bismo vjerovali da ga razumijemo, da bi se prilagodili stvarnosti i obavljali svoje poslove.

U ovom istraživanju deskriptivnu metodu smo koristiti kod: opisivanja, prikupljanja, obrade i intepretacije podataka.

Survey metodom se nastoji doći do što istinitijih podataka o određenom problemu (Miljević, 2007).

U ovom istraživanju pomoću survey metode smo ostvarili uvid u različite stavove i mišljenja od strane roditelja.

Tehnika koja je bila korištena tokom istraživanja je anketiranje.

Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi sa njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 1999).

Instrument koji je bio korišten tokom istraživanja je anketni upitnik.

Anketni upitnik je mjerni instrument sastavljen od stavki ili pitanja koja se ispitaniku prezentiraju odštampana na papiru ili nekom drugom pogodnom mediju (Fajgelj, 2007).

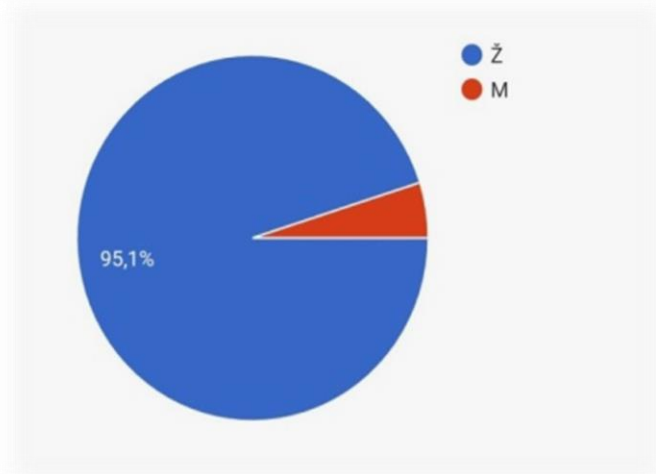
Upitnik je u pedagoškom istraživanju postupak kojim se ispitanicima postavljaju pitanja u vezi sa činjenicama od naučnog interesa za pedagogiju, a koje su poznate ispitanicima ili pitanja u vezi sa mišljenjem ispitanika. Ispitanici na njih odgovaraju pismeno, te je pismeni odgovor bitna karakteristika upitnika.

Upitnik u pedagoškom istraživanju ima veoma veliku važnost. U mnogim se slučajevima jedino upitnikom može doći do traženih podataka. On je veoma ekonomičan jer je moguće istovremeno istraživanjem obuhvatiti veći broj osoba. Predmet upitnika su najčešće stavovi, mišljenja, sudovi i interesovanja ispitanika (Mužić, 1999).

U ovom istraživanju anketni upitnik se sastojao od 18 pitanja (prilog br. 1). Upitnik je ponuđen u digitalnoj formi uz pomoć Google Forms alata te je kao takav bio distribuiran ispitanicima. Svaki ispitanik je jednom mogao ispuniti anketni upitnik, a podaci su prikupljeni u periodu od 6. do 30. aprila 2023. godine.

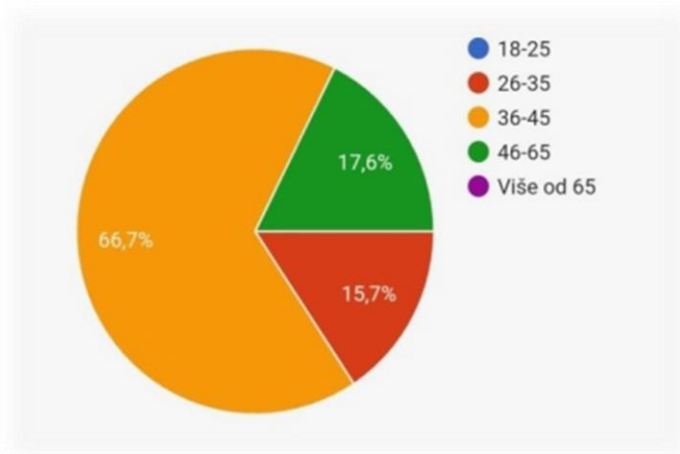
2.6. Uzorak istraživanja

U provedenom istraživanju sudjelovala su 102 roditelja čija djeca pohađaju osnovnu školu i srednju školu na području općine Vareš.

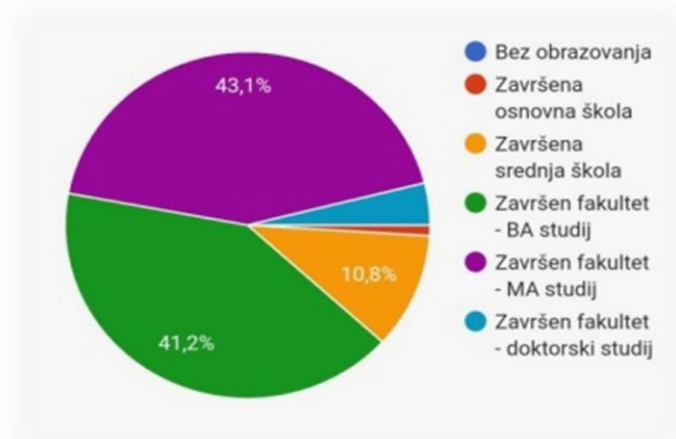
Grafikon 1. *Spol ispitanika*

Većinu ispitanika su činile osobe ženskog spola $N=97$ (95,1%), te samo 4,9% osoba muškog spola ($N=5$). S obzirom na dob, najveći broj ispitanika, njih 68 (66,7%) je u dobi od 36 do 45 godina, potom 18 ispitanika od 46 do 65 godina (17,6%), 16 ispitanika u dobi od 26 do 35 godina (15,7%) dok nijedan ispitanik nema u dobi od 18 do 25 godina i više od 65 godina.

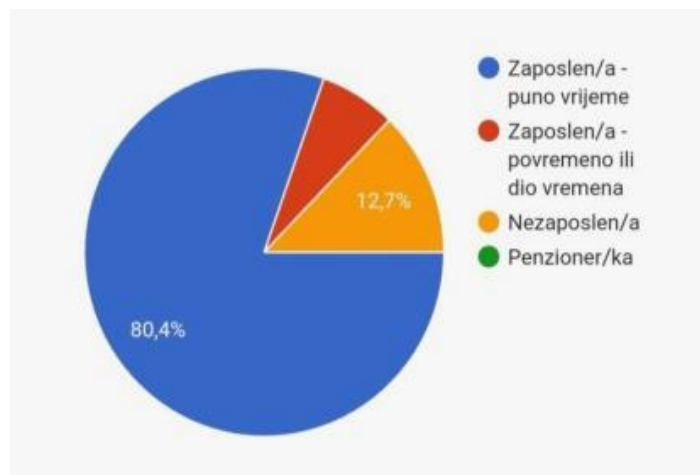
Grafikon 2. *Dob ispitanika*

Kada je riječ o stepenu završenog obrazovanja 44 ispitanika (43,1%) ima završen fakultet (MA studij), potom 42 ispitanika (41,2%) ima završen fakultet (BA studij), 11 ispitanika (10,8%) ima završenu srednju školu, 4 ispitanika (3,9%) ima završen fakultet - doktorski studij, 1 ispitanik (1%) ima završenu osnovnu školu, dok nijedan ispitanik nema bez obrazovanja.

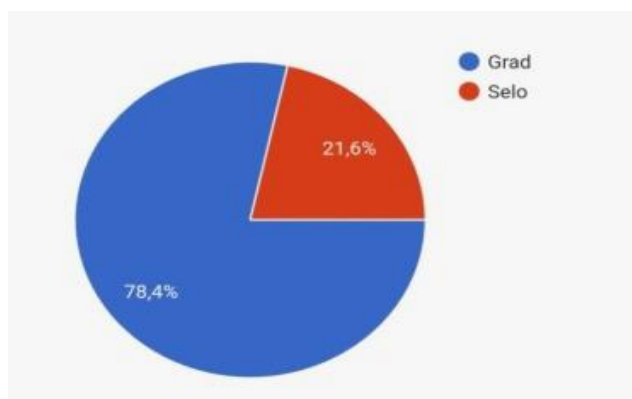
Grafikon 3. *Stepen obrazovanja*

Zaposleno - puno radno vrijeme je 82 ispitanika (80,4%), dok je nezaposleno 13 ispitanika (12,7%), zaposleno povremeno ili dio vremena 7 ispitanika (6,9%), dok nijedan ispitanik nije penzioner/ka.

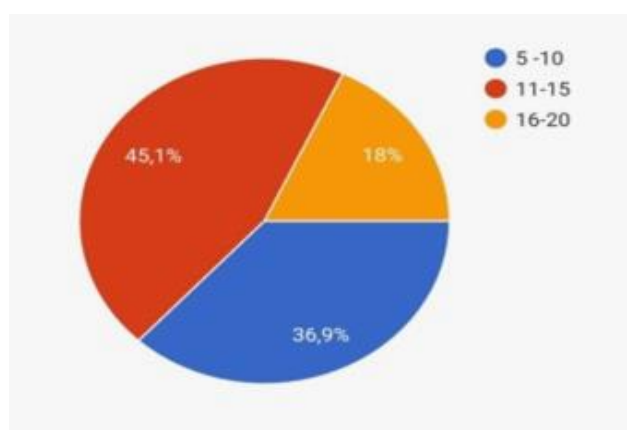
Grafikon 4. *Radni status*

U gradu živi 80 ispitanika (78,4%), dok na selu žive 22 ispitanika (21,6%).

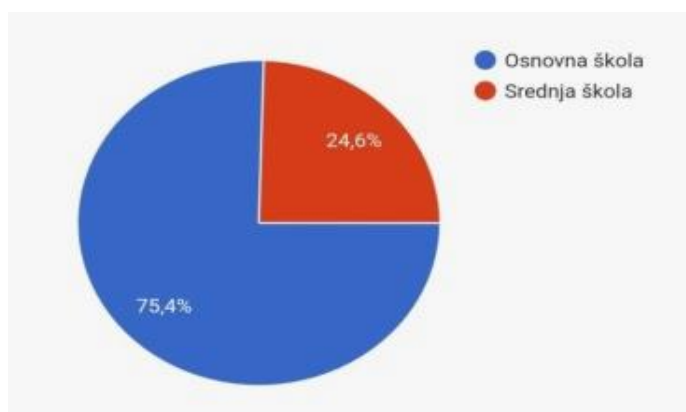
Grafikon 5. *Mjesto stanovanja*

Najviše ispitanika su roditelji djeteta od 11 do 15 godina (45,1%), dok od 5 do 10 godina (36,9%), te od 16 do 20 godina (18%).

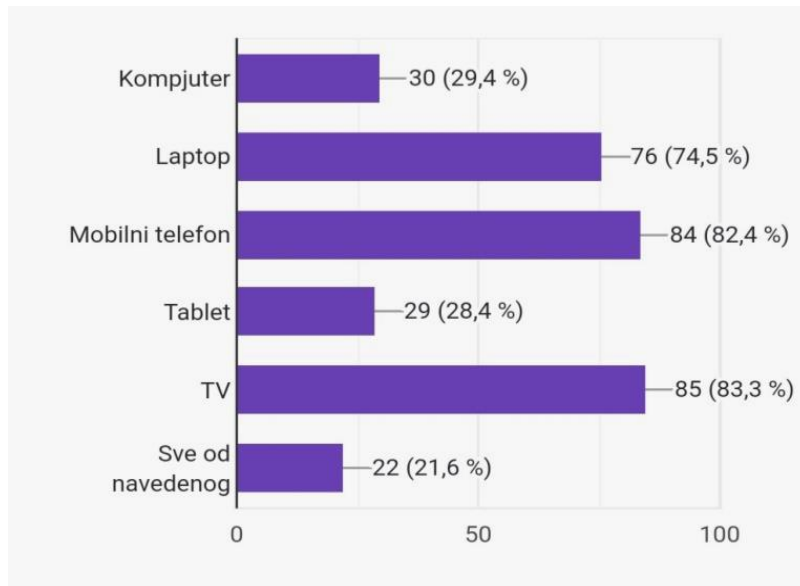
Grafikon 6. *Dob djeteta*

Kada je riječ o nivou obrazovanja djeteta, najveći broj ispitanika (75,4%) ima dijete koje pohađa osnovnu školu, a najmanji broj ispitanika (24,6%) ima dijete koje pohađa srednju škol

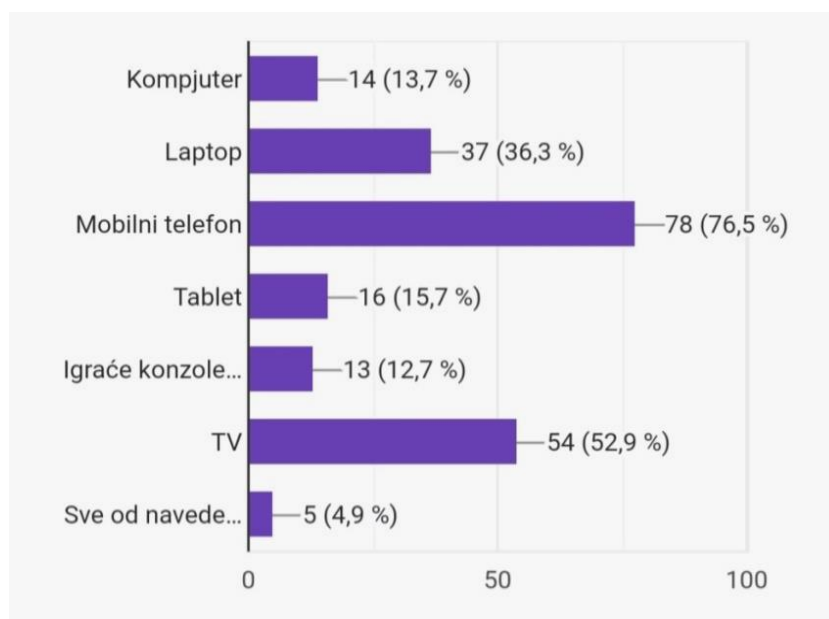
Grafikon 7. *Nivo obrazovanja koje pohađa dijete*

Na pitanje koje uređaje ispitanici posjeduju u svom domaćinstvu, najveći broj ispitanika je odgovorio kako u domaćinstvu posjeduje TV, a najmanji broj ispitanika je odgovorio da u domaćinstvu posjeduje tablet.

Grafikon 8. Zastupljenost medijskih uređaja u domaćinstvu

Dok na pitanje koje informatičke uređaje dijete najviše koristi, najveći broj ispitanika je odgovorio da je to mobilni telefon, a najmanji broj ispitanika je odgovorio da su to igraći konzole za video igre.

Grafikon 9. Najčešće upotrebljivi uređaji u domaćinstvu

III ANALIZA I INTREPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

„Sve ono što vidimo je sjenka onoga što ne vidimo“.

Martin Luther King

Roditeljstvo u vrijeme ekspanzije medija

Roditeljstvo u vrijeme ekspanzije medija, istraživali smo kroz izazove roditeljstva u vrijeme kada različiti, pozitivni i negativni, uticaji dolaze iz medijskog prostora. Za potrebe ovog istraživanja ispitali smo 102 roditelja čija djeca pohađaju osnovnu školu i srednju školu na području općine Vareš, prilikom čega smo koristili deskriptivnu metodu i survey metodu. Prikupili smo podatke koristeći anketni upitnik koji se sastojao od 18 pitanja, gdje su se u prvom dijelu anketnog upitnika nalazila pitanja vezana za demografske podatke, a u drugom dijelu anketnog upitnika nalazila su se pitanja otvorenog tipa.

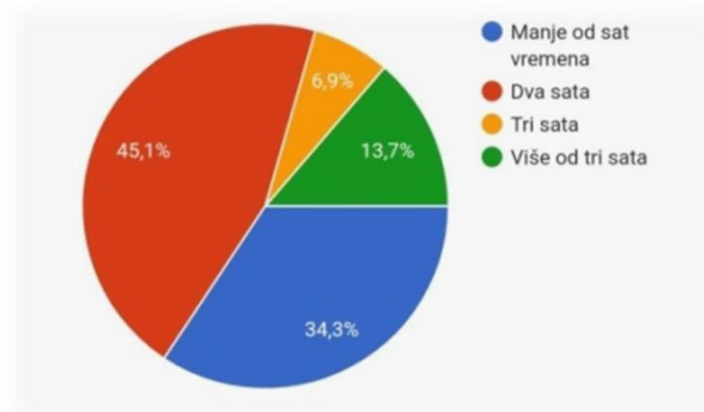
Analiza i interpretacija koja slijedi u nastavku je vršena na osnovu prethodno postavljenih zadataka istraživanja. U skladu s tim, rezultati istraživanja će biti predstavljeni prema sljedećim tematskim cjelinama: učestalost i svrha korištenja digitalnih medija od strane djece, roditeljski nadzor nad korištenjem digitalnih medija od strane djece, mišljenje roditelja o posljedicama upotrebe digitalnih medija od strane djece na njihov razvoj, te na kraju neposredna iskustva roditelja o zapaženim posljedicama digitalnih medija na razvoj djece.

Slika 1. i 2. *Djeca u vrijeme ekspanzije medija (Hodžić, 2021.)*

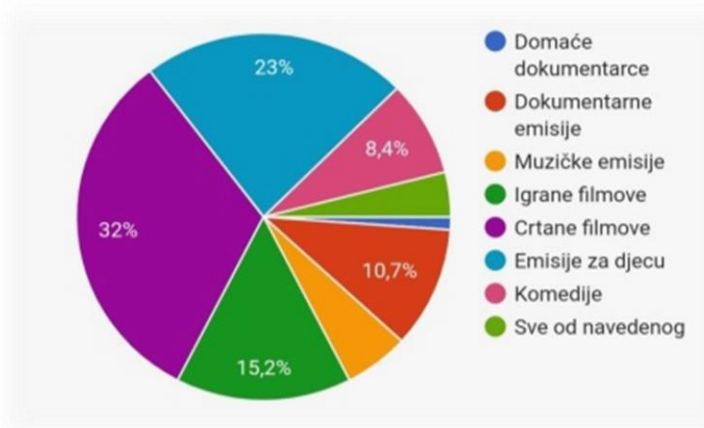
Vrijeme koje dijete provedi gledajući TV

Grafikon 10. *Vrijeme koje dijete provedi gledajući TV*

Najprije smo postavili pitanje koliko sati dnevno dijete gleda TV. Odgovori na navedeno pitanje predstavljeni na *Grafikonu 10.* prikazuju da 46 (45,1%) djece najviše TV gleda dva sata, 35 (34,3%) manje od sat vremena, potom 14 (13,7%) više od tri sata, dok 7 (6,9%) TV gleda tri sata.

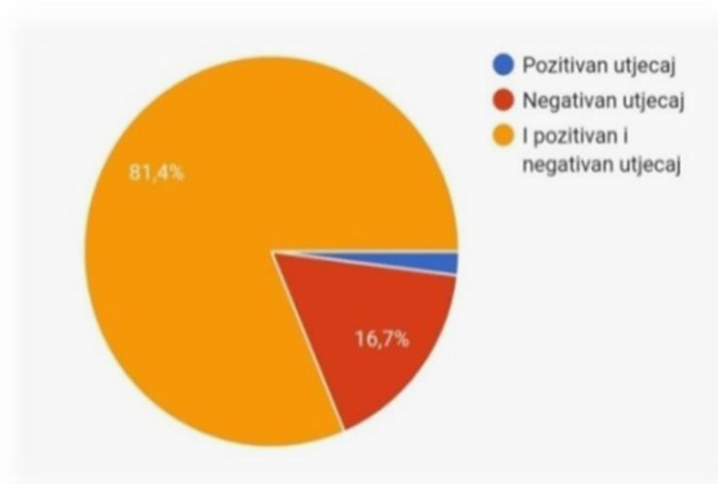
Sadržaji koje dijete gleda na TV-u

Grafikon 11. *Sadržaji koje dijete gleda na TV-u*

Kada je riječ o sadržajima koje dijete gleda na TV-u odgovori ispitanika, prikazani na *Grafikonu 11.* pokazuju da 32% djece najčešće gleda crtane filmove na TV-u, dok njih 23% gleda emisije za djecu. Igrane filmove navelo je 15,2% ispitanika, dokumentarne emisije 10,7% ispitanika, potom 8,4% komedije, muzičke emisije 5,6%, dok sve od navedenog 3,9%, a 1,2% domaće dokumentarce.

Mišljenje ispitanika o pozitivnom i negativnom uticaju medija na razvoj djeteta

Grafikon 12. *Mišljenje ispitanika o pozitivnom i negativnom uticaju medija na razvoj djeteta*

Na *Grafikonu 12.* predstavljeno je mišljenje ispitanika o pozitivnom i negativnom uticaju digitalnih medija na razvoj djeteta. 83 ispitanika (81,4%) smatra da digitalni mediji imaju pozitivan i negativan uticaj na razvoj djeteta, 17 ispitanika (16,7%) smatra da digitalni mediji imaju negativan uticaj na razvoj djeteta, dok 2 ispitanika (1,9%) smatra da digitalni mediji imaju pozitivan uticaj na razvoj djeteta. Iz navedenih odgovora je vidljivo da je većina roditelja svjesna činjenice da digitalni mediji mogu imati, kako pozitivan, tako i negativan uticaj na razvoj djece.

Mišljenje roditelja o posljedicama upotrebe digitalnih medija od strane djece

Posljedice po fizičko zdravlje su manjak kretanja, manjak i problemi sa spavanjem, posljedice po koštano – mišićni sustav, ali postoje i pozitivne strane. U kontekstu posljedica, spominje se njemački neuroznanstvenik i psihijatar Manfred Spitzera i njegov pojam digitalna demencija, koja je i prva posljedica korištenja digitalnih medija na psihičko zdravlje te se nadalje navode posljedice kao što su depresija, stres i posljedice po opće dobrostanje, agresivnost i manjak empatije, ovisnost te cyberbullying. Naposljetku, govori se o socio-ekonomskim posljedicama, kao što su manjak privatnosti, posljedice na radna mjesta te digitalno mračno doba.

Tablica 1. *Mišljenje roditelja o posljedicama dječje upotrebe digitalnih medija*

Mišljenje o posljedicama upotrebe digitalnih medija	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
- Upotrebom digitalnih medija djeca šire svoj vokabular	10	12	19	36	25
- Učestalo korištenje medija umanjuje dječju kreativnost	15	15	18	22	32
- Dijete uči nove i korisne stvari zahvaljujući medijima	13	10	15	35	29
- Učestalo korištenje medija dovodi do smanjenja tjelesne aktivnosti djece	13	20	22	17	30
- Korištenjem medija djeca sve manje vremena provode u prirodi	11	10	31	19	31

Prema mišljenju roditelja najveća posljedica dječje upotrebe digitalnih medija je što umanjuje dječju kreativnost, te da sve manje vremena provode u prirodi, potom da prekomjerno korištenje digitalnih medija dovodi do smanjenja tjelesne aktivnosti djece. Međutim, ispitanici navode i da zahvaljujući digitalnim medijima djeca uče nove i korisne stvari. Kao najmanju posljedicu ispitanici navode da upotrebom digitalnih medija djeca šire svoj vokabular. Na pitanje, koliko vremena Vaše dijete provodi koristeći medije i u koje svrhe, većina ispitanika je rekla da najviše oko dva sata dnevno dijete provodi koristeći medije u svrhe za gledanje zabavnih video sadržaja, za igranje igrica, te da dijete uopšte ne koristi digitalne medije.

Dok je par ispitanika odabralo da je to slušanje pjesmica za djecu, crtane filmove, učenje plesa, za školske obaveze, te edukativne sadržaje. Kao što roditelji trebaju voditi računa kakav sadržaj djeca prate putem medija, također, trebaju biti oprezni i kada je riječ o svrhama u koje koriste medije. Zabrinjavajuće je što najveći postotak djece medije koristi za gledanje zabavnih video sadržaja i igrice, a veoma mali postotak djece medije koristi u edukativne svrhe. Dok na pitanje, da li i na koji način Vi vršite nadzor nad korištenjem medija kod djeteta naveli su da vrše nadzor nad korištenjem medija tako da djetetu uključe kanal koji je prigodan njegovom uzrastu, pomoću aplikacije Family link, da djetetu objasne što smije gledati, a što ne, da je uključena roditeljska zaštita, pretraživanjem historije pregleda, imaju šifre uređaja i prijatelji su na društvenim mrežama. Par ispitanika je također navelo da zajedno gledaju programe s djetetom, te razgovarati o istima.

„Prema Vašem mišljenju koji su to pozitivni, a koji negativni utjecaji medija na dijete?“ je treće istraživačko pitanje.

Znanstvenici i javnost često imaju podvojen stav o medijima. S jedne strane, medije smatramo veoma pozitivnima. Velike nade i očekivanja ulažu se u ideju o medijima koji mogu obogatiti živote djece, promijeniti nezdrave vrste ponašanja, potaknuti maštu i kreativnost, proširiti obrazovanje i znanje, poticati inkluziju i toleranciju, smanjiti razliku između društvenih slojeva i doprinijeti razvoju i civilnom društvu. S druge strane, pojavljuje se sve veća zabrinutost da mediji mogu otupiti osjetila, kočiti maštu i spontanu igru, proizvesti neosjetljivost na bol drugih, poticati destruktivne vrste ponašanja, održavati stereotipe, dovesti do propadanja moralnih vrijednosti, potisnuti lokalne kulture i doprinijeti otuđenju od društva. Prema dosad prikupljenim saznanjima o ulozi medija u životima djece, doista se čini kako oni na djecu mogu istovremeno imati i pozitivne i negativne posljedice, ovisno o sadržajima koje u njih uključujemo, kontekstu u kojima se oni doživljavaju, načinima upotrebe i o individualnim osobinama djece koja ih koriste. Mediji nisu sami po sebi prirodno dobri ili loši: radi se o tehnologiji koju se može koristiti na različite načine.

U nastavku citiramo nekoliko odgovora ispitanika na pitanje o pozitivnom i negativnom uticaju medija na razvoj djeteta.

Pozitivni utjecaj

„Uči engleski i njemački jezik uz maternji jezik.“ (Roditelj 10).

„Kroz pojedine crtane filmove naučila je brojeve.“ (Roditelj 35).

„Ako se korištenje digitalnih medija usmjeri na edukativne sadržaje onda će uticaj biti pozitivan.“ (Roditelj 41).

„Moja djevojčica, dosta toga nauči iz edukativnih crtanih filmova ili edukativnih igrica na tabletu/telefonu.“ (Roditelj 77).

„Pozitivni utjecaji medija se ogledaju u edukativnim sadržajima s ciljem obogaćivanja njegovih kompetencija za njegov cjelovit razvoj. Korištenje korisne literature, posjećivanje sajtova, raznih udruženja kao i sportskih udruženja i aktivnosti.“ (Roditelj 100).

„Naučio je mnoge stvari koje će mu pomoći tokom školovanja tako što gledanja edukativne emisije preko TV-a“ (Roditelj 101).

Negativni utjecaj

„Nezainteresovanost za međusobno druženje uz dječije igre sa vršnjacima.“ (Roditelj 5).

„Nemaju mjere i gube dodir sa svakodnevnim životom, obavezama.“ (Roditelj 19).

„Kada smo joj dozvoljavali YouTube na mobitelu, izrazito negativno je uticao, nismo mogli ograničiti i onda smo ukinuli skroz i dijete se počelo puno bolje ponašati komunicirati, igrati se.“ (Roditelj 98).

„Moj sin ima 6 godina, previše gledala TV i sada imamo problem sa razvojem njegovog govora.“ (Roditelj 22).

„Plače i agresivno se ponaša ako mu ne dozvoljavam pristup mobilnom telefonu.“ (Roditelj 3).

„Izgubila je stipljenje i koncentraciju na određene stvari. Zbog toga se agresivno ponaša, ako nije sve po njenom.“ (Roditelj 13).

Analizom odgovora ispitanika koji su odgovorili da digitalni mediji imaju pozitivan uticaj na razvoj djece uviđamo da ispitanici kao pozitivne karakteristike digitalnih medija većinom navode usvajanje novih i zanimljivih informacija. Međutim, kako bi došlo do toga sadržaj treba biti primjeren uzrastu djeteta, te edukativan. Takav sadržaj može pozitivno uticati na cjelokupan razvoj djece, pa tako djeca uče brojeve, slova, engleski ili neki drugi strani jezik, potiče se njihova mašta i kreativnost, proširuje znanje i obrazovanje, potiču misaoni procesi i slično.

Analizom odgovora ispitanika koji su odgovorili da digitalni mediji imaju negativan uticaj na razvoj djece uviđamo da su ispitanici svjesni činjenice da digitalni mediji mogu imati i negativan uticaj na razvoj djeteta. Digitalni mediji mogu negativno uticati na razvoj govora, što i ispitanici prepoznaju kod svoje djece. Djeca mnogo više vremena provode koristeći digitalne uređaje, te mnogo manje vremena igrajući se na otvorenom s svojim vršnjacima, što utiče i na njihovu socijalizaciju. Osim toga, djeca pokazuju različita agresivna ponašanja, plaču, vrište i slično, naročito ukoliko im se zabrani upotreba digitalnih medija. Kako ne bi došlo do negativnih posljedica roditelji trebaju imati nadzor nad sadržajem, zajednički odlučivati što je od sadržaja primjereno, poučno i poželjno, ograničiti i kontrolirati vrijeme provedeno uz medije, razgovarati o sadržajima koje gledaju/slušaju i kako ih shvaćaju i doživljavaju.

Četvrto istraživačko pitanje je glasilo: *Prema Vašem mišljenju koji su izazovi roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija?*

Nasilje koje proizvode medijski modeli s kojima se djeca jako identificiraju jer su im slični ili im imponiraju, posebno se lako uči. Djeca su posebno prijemčiva na agresivna ponašanja pozitivnih likova jer se njihovo nasilje shvaća kao opravdano i legitimno i zbog toga što je prikazano kao opravdano (npr. iz osвете, obrane, opravdane ljutnje i sl.). Stoga štetno može biti nasilje i u glazbenim spotovima, posebice kada su negativni likovi u njima popularni glazbenici koji su uzori mnogoj djeci. Posebno su opasni detaljni, sustavni i kronološki prikazi nasilja koje djeca lako mogu primijeniti u stvarnosti, kao i oni koji uključuju djeci dostupna sredstva kao što su kuhinjski noževi ili razni alati i zapaljive tekućine. Zvučni efekti nasilja, patnje i boli žrtve, krupni planovi, detalji lica i straha žrtve mogu smanjiti privlačnost ponašanja koje ih je izazvalo. Međutim, ako se gledaju mnogo i često, mogu potencijalno dovesti i do učinka navikavanja i smanjenja osjetljivosti za patnje žrtve. Nasilje prikazano u realnom kontekstu postaje blisko gledateljima i može ih podsjetiti na vlastito ili obiteljsko traumatsko iskustvo. Potencijalno su štetni i sadržaji s mnogo napetosti i bez rasterećujućih elemenata (skraćivanja scene, smiješnih obrata, pauze) i bez pozitivnih ishoda. Jako uznemirujući sadržaji za djecu su i oni u kojima su žrtve nasilja sama djeca, ranjive grupe ili nevini i/ili oni sadržaji u kojima se detaljno u krupnim planovima vide detalji lica i/ili patnja koju žrtva osjeća te u kojima se detaljnije vide i posljedice nasilja.

Istraživanjem su dobiveni podaci koji ukazuju na izazove roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija. Najveći izazov je balansirati između onoga što se nudi u medijima, onoga što nam je dostupno, kao i uravnotežiti da mediji ne budu jedini izvor zabave, te da je teško ograničiti upotrebu uređaja isključivo za obrazovne svrhe. Ispitanici su rekli da moraju biti jednako ili čak pismeniji (digitalno) od djeteta kako bi ti izazovi bili nešto što pratimo i čemu odoljevamo, ali da je to nažalost teško i da brzo odustanu te zbog toga imamo probleme koje imamo i koji će svakodnevno biti sve veći. Roditelji su kazali da je djeci potreban veći nadzor roditelja i konstantan razgovor sa djecom. Mediji nisu novi odgajatelji. Mogu pomoći u odgoju i obrazovanju, ali potrebno je da djeca imaju vođu kroz medije.

U nastavku citiramo nekoliko odgovora ispitanika o izazovima roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija.

„Teško je odvojiti pozitivan zabavni sadržaj od negativnog. Izazov je ograničiti vrijeme korištenja. Pronaći ravnotežu“ (Roditelj 33).

„Najteže je balansirati između onoga što se nudi u medijima, onoga što nam je dostupno, kao i uravnotežiti da mediji ne budu jedini izvor zabave. Sve u skladu sa vremenom i mogućnostima“ (Roditelj 34).

„Držati pod kontrolom šta i koliko dijete gleda“ (Roditelj 69).

„Naći mjeru i način kontrole“ (Roditelj 80).

„Nasilje je postalo sastavni dio crtića te kao takvo pokazuje sve snažniji utjecaj na vršnjake“ (Roditelj 71).

„Veliki, jer konstantno morate da pričate sa djecom i objašnjavate da ono što je isto ne znači da je nužno i dobro“ (Roditelj 88).

„Potreban je veći nadzor roditelja i konstantan razgovor sa djecom. Mediji nisu novi odgajatelji. Mogu pomoći u odgoju i obrazovanju, ali potrebno je da djeca imaju vođu kroz medije“ (Roditelj 90).

„Odabir sadržaja, ocjena vjerodostojnosti i relevantnosti sadržaja ili informacije“ (Roditelj 91).

„Reći NE“ (Roditelj 98).

„Nedostatak aktivnog druženja sa djecom kroz igru“ (Roditelj 99).

Posljednje pitanje koje smo postavili roditeljima glasilo je: „*Molim Vas ukoliko imate zapažene posljedice korištenja medija kod djeteta da ih navedete.*“

U današnje vrijeme ovisnost o igricama i nije rijedak slučaj, a često ovisnost može dovesti do pretilosti, bolesti kardiovaskularnog sustava i drugih bolesti kao posljedice zanemarivanja samoga sebe (Brčić, 2017). Međutim, ovisnost i zanemarivanje fizičkih aktivnosti djeteta nisu jedini ozbiljni problemi koji mogu posljedično nastati (Laniado i Pietra, 2005). Može se dogoditi i da se dijete navikne na nasilje. Naime, neka djeca kroz videoigre čak mogu razviti i otpornost na elemente nasilja (Laniado i Pietra, 2005). Osim toga, videoigra može pružiti i sasvim pogrešna očekivanja djetetu izvan virtualnog svijeta, pa kada se dijete susretne s nekim uobičajenim životnim situacijama koje su u videoigri prikazane na drugačiji način, ono može očekivati jednaki ishod situacije kao i u igri, iako je to nestvarno i nepostojeće (Laniado i Pietra, 2005).

U nastavku citiramo nekoliko odgovora ispitanika na zapažene posljedice korištenja medija kod djeteta.

„Pogoršan vid.“ (Roditelj 19).

„Problem sa kičmom.“ (Roditelj 26).

„Problem sa prekomjernom težinom.“ (Roditelj 29).

„Gubljenje sluha, manjak sna i nervoza“ (Roditelj 60).

„Depresija“ (Roditelj 66).

„Teško sklapa proširene gramatički ispravne rečenice“ (Roditelj 31).

„Nemogućnost držanja pažnje, anksioznost“ (Roditelj 41).

„Nerazvijen govor, nerazvijena motorika“ (Roditelj 55).

Istraživanjem su dobiveni podaci koji ukazuju na to da su roditelji najviše zapazili kod svoje djece nizak vokabular i nezainteresovanost za druženje sa vršnjacima, te kako je djeci veoma teško skrenuti pažnju kada gledaju sadržaje na digitalnim uređajima. Ispitanici su rekli da njihova djeca najčešće jedu uz upotrebu digitalnih uređaja te da su manje angažirana u tjelesnim aktivnostima zbog upotrebe digitalnih medija. Također, navode da radije gledaju sadržaje na digitalnim uređajima, nego što listaju slikovnice, knjige i enciklopedije.

3.1. Diskusija rezultata istraživanja

U ovom istraživanju nastojali smo istražiti izazove roditeljstva kada različiti, pozitivni i negativni utjecaji dolaze iz medija u osnovnoj školi i srednjoj školi na području općine Vareš. Rezultati koje smo dobili su odgovorili na prethodno postavljena istraživačka pitanja. Prvo istraživačko pitanje je bilo koliko vremena dijete provodi koristeći medije i u koje svrhe. Rezultati koje smo dobili i koji su nam dali odgovor na prvo istraživačko pitanje su da najviše oko dva sata dnevno dijete provodi koristeći medije u svrhe za gledanje zabavnih video sadržaja i za igranje igrica.

Drugim istraživačkim pitanjem se željelo ispitati na koji način roditelji vrše nadzor nad korištenjem medija kod djece. Rezultati koje smo dobili su zadovoljavajući. Naveli su da vrše nadzor nad korištenjem medija tako da djetetu uključe kanal koji je prigodan njegovom uzrastu, pomoću aplikacije Family link, da djetetu objasne što smije gledati, a što ne, da je uključena roditeljska zaštita, pretraživanjem historije pregleda, imaju šifre uređaja, prijatelji su na društvenim mrežama i sl. Par ispitanika je također navelo da zajedno gledaju programe s djetetom, te razgovarati o istima.

Na treće postavljeno istraživačko pitanje smo također dobili zadovoljavajući odgovor. Trećim istraživačkim pitanjem smo nastojali ispitati koju su pozitivni, a koji negativni utjecaji medija na dijete. Ispitanici kao pozitivne karakteristike digitalnih medija većinom navode usvajanje novih i zanimljivih informacija. Međutim, kako bi došlo do toga sadržaj treba biti primjeren uzrastu djeteta, te edukativan. Takav sadržaj može pozitivno uticati na cjelokupan razvoj djece, pa tako djeca uče brojeve, slova, engleski ili neki drugi strani jezik, potiče se njihova mašta i kreativnost, proširuje znanje i obrazovanje, potiču misaoni procesi i slično. Kada je riječ o negativnim utjecajima rekli su nam da digitalni mediji mogu negativno uticati na razvoj govora, što i ispitanici prepoznaju kod svoje djece. Djeca mnogo više vremena provode koristeći digitalne uređaje, te mnogo manje vremena igrajući se na otvorenom s svojim vršnjacima, što utiče i na njihovu socijalizaciju. Osim toga, djeca pokazuju različita agresivna ponašanja, plaču, vrište i slično, naročito ukoliko im se zabrani upotreba digitalnih medija.

Posljednje istraživačko pitanje je glasilo da nam ispitanici prema svom mišljenju kažu koji su to izazovi roditeljstva u vrijeme ekspanzije medija. Odgovorili su nam da je najveći izazov balansirati između onoga što se nudi u medijima, onoga što nam je dostupno, kao i uravnotežiti da mediji ne budu jedini izvor zabave, te da je teško ograničiti upotrebu uređaja isključivo za obrazovne svrhe.

IV ZAKLJUČAK

Nove tehnologije su sastavni dio svakodnevnog života djeteta i njegove generacije. Bez obzira sjedi li dijete kod kuće za računarom ili se nalazi u školi, na igralištu, u šetnji s prijateljima, ono je stalno dostupno, jer je svojim mobilnim uređajem povezano s cijelim svijetom 24 sata na dan. Trebamo li mu zato zabraniti korištenje Interneta i računara ili mu dati na korištenje najjednostavniji mobitel? Možda izgleda poput rješenja za sve strahove, ali to nikako nije rješenje. Iako u vaše vrijeme sva ova tehnologija nije postojala, ne znači da je ne možete upoznati. Učimo cijeloga života, različitim načinima i metodama učimo od iskusnijih, a to su u ovom slučaju naša djeca, jer ona često o tehnologiji znaju puno više od svojih roditelja. Stoga pronađite vrijeme da bolje upoznate tehnologiju koja je dostupna vašoj djeci i pomozite im da je koriste na ispravan i siguran način. Mediji na našu realnost mogu djelovati ili tako da je razaraju ili tako da je obogate. Sve ovisi o tome koliko ih poznajemo i koliko nastojimo, umjesto pasivnog primanja njihovih poruka, stvoriti odnos uzajamnog djelovanja. Medijske poruke utječu na naše razmišljanje i aktivnosti. Svi smo pod utjecajem reklama, vijesti, filmova, muzike i drugih oblika medija. Upravo iz tog razloga mediji su tako snažna kulturna sila, a medijska industrija toliko moćan biznis. Digitalni mediji su nas okupirali. Bilo na poslu, u školi ili kod kuće – korištenje Interneta, smartphonea i ostalog, jednostavno pripada našoj svakodnevici. To se posebno odnosi na djecu i mlade koji sasvim prirodno odrastaju s „novim“ medijima i koji ih koriste. Današnja djeca u velikoj mjeri fascinirana su medijima i nerijetko igrališta zamjenjuju pametnim telefonom, televizijom, računalom i ostalim uređajima. S druge strane, mnoge roditelje zabrinjavaju različiti sadržaji kojima su djeca izložena putem ekrana. U pitanju su potencijalno štetni sadržaji poput scena nasilja uključujući vršnjačko nasilje na društvenim mrežama, te nasilje i zlostavljanje djece od strane odraslih, zatim neprikladni prikazi seksualnosti, diskriminacija po različitim osnovama, prikazi antisocijalnog ponašanja, uživanje droga i alkohola i slični sadržaji. Roditelji su često nesigurni po pitanju toga kako i u kojoj mjeri trebaju omogućiti djeci korištenje medijskih uređaja. Dok jedni potiču njihovo korištenje, drugi ograničavaju djecu u korištenju medija primjenjujući uzastopne kazne i zabrane. Blum Ross i Livingstone (2016) razlikuju četiri osnovna tipa roditeljskog posredovanja između medija i djece u zavisnosti od toga da li kod roditelja prevladava želja da osposobi dijete da koristi medije ili potreba da djetetu ograniči pristup medijima, te stavlja li akcenat na socijalni ili tehnički modalitet kontroliranja medijskih navika djeteta. Tako osposobljavajuće-socijalno orijentiran roditelj razgovara sa djetetom o tome kako i zašto su mediji i medijski sadržaji kreirani, kako interpretirati i evaluirati različite oblike predstavljanja, šta i zbog čega roditelji i djeca vole, te kako prepoznati i odgovoriti na probleme vezane za privatnost, rizike i sigurnost. Ovaj tip roditelja često se uključuje u korištenje medija od strane djece, posebno mlađe djece. Osposobljavajuće tehnički orijentiran roditelj putem dostupnih aplikacija i softvera nadgleda kako dijete koristi digitalne medije i prati fizičko kretanje djece offline. Ograničavajuće-socijalno orijentiran roditelj uspostavlja različita pravila u vezi sa korištenjem medija: u koje doba dana, gdje i koliko dugo djeca (ne)smiju koristiti medije, dok ograničavajuće-tehnički usmjeren roditelj koristi tehnologiju u svrhu ograničavanja pristupa medijskim uređajima ili sadržajima.

Koji od navedenih tipova ili kombinacija tipova roditeljskog posredovanja između medija i djece će roditelj izabrati zavisi od znanja roditelja, stila roditeljstva, te uzrasta i specifičnosti djeteta. Novije studije daju prednost osposobljavajućem tipu roditeljskog posredovanja između medija i djece, međutim pozivaju na odgovornost samih korisnika i na kvalitetu konzumiranih sadržaja. Daniel Kardefelt Winther, voditelj istraživanja o djeci i digitalnoj tehnologiji u UNICEF-u, smatra da je poželjno da djeca provode vrijeme s medijima, posebno na Internetu, jer se tako uče da se kreću digitalnim svijetom, čak i kad su izložena svojevrsnom riziku. U tom smislu, smatra da roditeljska ograničenja ne doprinose digitalnom razvoju djece u budućnosti. Ulogu roditelja vidi u pružanju podrške i razgovoru s djecom. Jednako smatra nužnim uključivanje roditelja u digitalni svijet svoje djece, kako bi im omogućili digitalno napredovanje i otpornost prema rizičnim i neprimjerenim sadržajima.

Neke od preporuka koje predlažemo su:

1. Unatoč dobrim namjerama roditelja, djetetovo postignuće u školi ne treba unaprijed povezati s nagradama i kaznama pa tako niti onim digitalnim. Škola je dio života, a ne povod za kaznu ili nagradu. Dijete treba razvijati svoj odnos sa školom i svoju unutarnju motivaciju za uspjeh - ono uči za sebe, za svoj uspjeh, a ne da dobije crtić ili pristup videoigri. S druge strane, kad u školi ima teškoća ili problem, dijete treba utjehu, a ne kaznu.
2. Digitalna kultura u obitelji izgrađena je na vrijednostima i stavovima o upotrebi medija, tako da dobro treba razmisliti hoćemo li popustiti pod pritiskom okoline.
3. Mnoge škole organiziraju edukacije o digitalnoj pismenosti, cyberbullyingu i ostalim pitanjima povezanim s online životima djece. Na iste se trebamo odazvati i time podržati stručno osoblje škole koja se trudi raditi na digitalnoj pismenosti djece.
4. Dozvoliti djetetu da nam objasni neke stvari koje ne znamo. Sasvim je u redu da i mi odrasli ponekad trebamo savjete i upute od djece. Pokazati im svojim primjerom da je dobra osobina učiti nove stvari, pogotovo kada se radi o Internetu – učenje nikada ne staje.
5. Ostati podrška djetetu. Možda će ga trebati zaštititi od nekih situacija u odnosima s djecom i odraslima. Neka zna da ima osobu kojoj će se obratiti za pomoć ako stvari krenu naopako - u digitalnom i u stvarnom svijetu.

V LITERATURA

1. Batarelo Kokić, I. (2015). *Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica*. Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu.
2. Bognar L., Matijević M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Osmančević, L. (2018). *Obitelj i izazov novih medija-priručnik s radnom listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike*. Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK).
4. Čudina – Obradović M., Obradović J. (2001). *Želja za djecom i apstinencija od djece: odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije*. Sveučilište u Zagrebu.
5. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje*. Revija za socijalnu politiku.
6. Debak, K. (2021). *Dijete, roditelji i mediji*. Split: Filozofski fakultet.
7. Erjavec, K., Zgrabljic Rotar, N. (2000). Odgoj za medije u školama u svijetu: Hrvatski model medijskog odgoja. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*.
8. Fajgelj, S. (2007). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primjenjenu psihologiju.
9. Fernández-Cruz, F. i Fernández-Díaz, M. J. (2016). *Generation Z's Teachers and their Digital Skills*. Preuzeto s: https://www.academia.edu/21907964/Generation_Zs_Teachers_and_their_Digital_Skills.
10. Gligorovski, I. (2019). *Roditeljstvo*. Zagreb : Učiteljski fakultet.
11. Gralla, P. (2004). *Kako funkcionira internet*. Zagreb: Algoritam.
12. Hodžić, S. (2021). *Tradicionalno roditeljstvo*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
13. Hercigonja, Z. (2018). *Utjecaj modernih medija na odgoj djeteta*. Varaždin: Fronta.
14. Hoffman, B. (2014). Computer as a Threat of an Opportunity for development of children. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*.
15. Ilišin, V. (2001). *Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: Džavni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
16. Jurčić, D. (2017). *Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj*. Mostariensia.
17. Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011). Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove. U: L. Ciboci, I. Kanižaj, D. Labaš (Ur.) *Djeca medija-od marginalizacije do senzacije*. Zagreb: Matica Hrvatska.
18. Kardefelt, D. (2015). *Kako funkcionira digitalna tehnologija*. Zagreb: Algoritam.
19. Kečo-Isaković, E. (2006). *Izazovi mas-medija*. Sarajevo: TKD Šahinpašić.
20. Kimer, K. (2018). *Uloga medija u obiteljskom odgoju*. Didaskalos.
21. Klepo, J. (2023). *Navike i potrebe mladih za medijskim sadržajem*. Sarajevo: Filozofski fakultet.

22. Kuterovac Jagodić, G. (2005). *Utjecaj televizijskog oglašavanja na djecu*. Zagreb: Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
23. Labaš, D. (2011). Djeca u svijetu interneta: zatočenici virtualnog svijeta. U: L. Ciboci, Kanižaj, D. Labaš (Ur.) *Djeca medija-od marginalizacije do senzacije*. Zagreb: Matica Hrvatska.
24. Ladwig, C. i Schwieger, D. (2018). *Reaching and Retaining the Next Generation: Adapting to the Expectations of Gen Z in the Classroom*. Preuzeto s: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1179303.pdf>.
25. Ladwig, C. i Schwieger, D. (2018). *Reaching and Retaining the Next Generation: Adapting to the Expectations of Gen Z in the Classroom*. Preuzeto s: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1179303.pdf>.
26. Lukaš, M. (2010). *Obiteljski odgoj u Hrvatskoj – razvoj ideja od 1850. do 1918. godine*. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
27. Ljubić Nežić, K. (2019). Poticanje razvoja medijske pismenosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Communication Management Review*.
28. Mandarić, V. (2012). Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih. *Bogoslovna smotra*.
29. Matyjas, B. (2014). Mass media and children. Globality in everyday life. *Procedia - Social and Behavioral Science*.
30. Miljević, M. (2007). *Metodologija naučnog rada*. Pale: Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
31. Miliša, Z., Tolić, M., Vertošek, N. (2010). *Mladi – Odgoj za medije*. Zagreb: M.E.P.d. o. o.
32. Mužić, V. (1997). *Dijete i mediji: Mediji, masovni mediji ili "masmediji"*. ZRNO:Časopis za obitelj, vrtić i školu.
33. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
34. Naughton, J. (2016). *The evolution of the Internet: from military experiment to General Purpose Technology*. *Journal Of Cyber Policy*.
35. Obuća, E. (2017). Ekspanzija zabave u medijima. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
36. Osmančević, E. (2003). *Internet, tradicionalna i virtualna javnost*. Sarajevo: Magistrat.
37. Ogris, I. (2016). *Utjecaj obiteljskog odgoja na razvoj djeteta*. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
38. Peruško, Z. (2011). *Uvod u medije*. Zagreb: Naklada Jesnski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
39. Rečić, M. (1996). *Odgoj u obitelji*. Rijeka: Žagar.
40. Rončević, M. i Vrcelj, S. (2020). *Uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologija u odgojno-obrazovnom radu s generacijom Z*. Odgojno-obrazovne teme, Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/249114>.
41. Rosić, V. (2005). *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.

42. Sindik, J. (2012). *Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu*. Medijska istraživanja.
43. Sigman, A. (2010). *Daljinski upravljani: kako televizija šteti našim životima – i što po tom pitanju možemo učiniti*. Velika Mlaka: Ostvarenje.
44. Sušić, I. (2021). *Percepcija roditelja o upotrebi digitalnih medija na razvoj predškolskog djeteta*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
45. Šimović, V. i Ružić-Baf, M. (2013). *Suvremeni informacijski sustavi*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
46. Šišnović, I. (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*.
47. Tolić, M. (2009). Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije. *Život i škola*.
48. Valković, J. (2010). *Oblici i utjecaji televizijskog nasilja*. Nova prisutnost, VIII (1), 67-85. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/53639> Preuzeto: 2. 5. 2023.
49. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
50. Zdenković, M. (2020). *Stilovi roditeljstva*. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
51. Zgrabljic Rotar, N. (2005). Mediji-medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaj. U: N. Zgrabljic Rotar (Ur.) *Medijska pismenost i civilno društvo*.

VI POPIS GRAFIKONA, SLIKA I TABLICA

Popis grafikona

<i>Grafikon 1.</i> Spol ispitanika.....	27
<i>Grafikon 2.</i> Dob ispitanika.....	27
<i>Grafikon 3.</i> Stepen obrazovanja.....	28
<i>Grafikon 4.</i> Radni status.....	28
<i>Grafikon 5.</i> Mjesto stanovanja.....	29
<i>Grafikon 6.</i> Dob djeteta.....	29
<i>Grafikon 7.</i> Nivo obrazovanja koje pohađa dijete.....	29
<i>Grafikon 8.</i> Zastupljenost medijskih uređaja u domaćinstvu.....	30
<i>Grafikon 9.</i> Najčešće upotrebljivi uređaji u domaćinstvu.....	30
<i>Grafikon 10.</i> Vrijeme koje dijete provede gledajući TV.....	33
<i>Grafikon 11.</i> Sadržaji koje dijete gleda na TV-u.....	33
<i>Grafikon 12.</i> Mišljenje ispitanika o pozitivnom i negativnom uticaju medija na razvoj djeteta.....	34

Popis slika

<i>Slika 1. i 2.</i> Djeca u vrijeme ekspanzije medija.....	32
---	----

Popis tablica

<i>Tablica 1.</i> Mišljenje roditelja o posljedicama dječje upotrebe digitalnih medija.....	35
---	----

VII PRILOG

Anketni upitnik za roditelje

Roditeljstvo u vrijeme ekspanzije medija

Poštovani roditelji,

Pred Vama se nalazi upitnik čiji je cilj istražiti izazove roditeljstva u vrijeme kada različiti, pozitivni i negativni, uticaji dolaze iz medijskog prostora. Upitnik je anonimn, te će se rezultati koristiti u svrhu izrade magistarskog rada na Odsjeku za pedagogiju - Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

U prvom dijelu anketnog upitnika nalaze se pitanja koja su vezana za demografske podatke. U drugom dijelu anketnog upitnika nalaze se pitanja otvorenog tipa na koja možete dati odgovor kroz par rečenica. Molim Vas da na svako pitanje date iskren odgovor. Za ispunjavanje anketnog upitnika trebati će Vam oko 10 minuta. Hvala Vam za saradnju.

Ukoliko imate dodatnih pitanja možete se obratiti Dženani Mušanović, voditeljici istraživanja na e-mail adresu: dzenanamusanovic8@gmail.com

PITANJA:

1. Spol

- Ž
- M

2. Dob

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-65
- Više od 65

3. Radni status

- Zaposlen/a - puno vrijeme

- Zaposlen/a - povremeno ili dio vremena
- Nezaposlen/a
- Penzioner/ka

4. Stepen obrazovanja

- Bez obrazovanja
- Završena osnovna škola
- Završena srednja škola
- Završen fakultet – BA studij
- Završen fakultet – MA studij
- Završen fakultet – doktorski studij

5. Mjesto stanovanja

- Grad
- Selo

6. Dob djeteta

- 5-10
- 11-15
- 16-20

7. Odaberite nivo obrazovanja koje pohađa Vaše dijete.

- Osnovna škola
- Srednja škola

8. Molim Vas da odaberete šta od navedenog posjedujete u domaćinstvu.

- Kompjuter
- Laptop
- Mobilni telefon
- Tablet
- TV
- Sve od navedenog

9. Koje multimedijalne uređaje Vaše dijete najčešće koristi?

- Kompjuter
- Laptop

- Mobilni telefon
- Tablet
- Igraće konzole za video igre
- TV
- Sve od navedenog

10. Koliko sati dnevno Vaše dijete gleda TV?

- Manje od sat vremena
- Dva sata
- Tri sata
- Više od tri sata

11. Koje sadržaje Vaše dijete najčešće gleda na TV-u?

- Domaće dokumentarce
- Dokumentarne emisije
- Muzičke emisije
- Igrane filmove
- Crtane filmove
- Emisije za djecu
- Komedije
- Sve od navedenog

12. Prema Vašem mišljenju da li mediji imaju pozitivan ili negativan utjecaj na razvoj djeteta?

- Pozitivan utjecaj
- Negativan utjecaj
- I pozitivan i negativan utjecaj

13. Mišljenje roditelja o posljedicama upotrebe medija od strane djeteta.

Mišljenje roditelja o posljedicama upotrebe medija	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
- Upotrebom digitalnih medija djeca šire svoj vokabular	1	2	3	4	5
- Učestalo korištenje medija umanjuje dječju kreativnost	1	2	3	4	5

- Dijete uči nove i korisne stvari zahvaljujući medijima	1	2	3	4	5
- Učestalo korištenje medija dovodi do smanjenja tjelesne aktivnosti djece	1	2	3	4	5
- Korištenjem medija djeca sve manje vremena provode u prirodi	1	2	3	4	5

14. Koliko vremena Vaše dijete provodi koristeći medije i u koje svrhe?

---

15. Da li i na koji način Vi vršite nadzor nad korištenjem medija kod djeteta?

---

16. Prema Vašem mišljenju koji su to pozitivni, a koji negativni utjecaji medija na dijete?

---

17. Prema Vašem mišljenju koji su izazovi roditeljstva s obzirom na ekspanziju medija?

---

18. Molim Vas ukoliko imate zapažene posljedice korištenja medija kod djeteta da ih navedete.

Hvala Vam za saradnju!